محسن

د قرآني زده کړې او پوهنې لړۍ

۲۲

محسن تفسیر

له قرآنه یو څرک

Ketabton.com

۱۱۴ـ د «ناس» سورة

لیک او څېړنه :

احمد حسین «عنایت»

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ناس سورة تشريح
ليک او څېړنه:
احمد حسين عنايت

بسم الله الرحمن الرحيم

د لوراند او لورين الله په نامه

سورة الناس

د ناس سورة (۱۱۴)

سريـزه: د «نـاس» سـورت مکـي دی چـې (٦) آيتونـه يـوه رکـوع لـري، پـه تـلاوت کـې (۱۱۴) پـه نـزول کـې (۲۱) سـورة دی د «فلـق» لـه سـورة څخـه وروسـته نـازل شـوی دی. ددې سـورة نـوم «نـاس» د هغـه لـه لـومړي آيـت څخـه اخيسـتل شـوې، چـې د «نـاس» کليمـه ددې سـورة پـه پنځو آيتونو کې تکرار شوې ده.

د دې سـورت د نـزول د زمـانې او ځـای پـه اړه هـم لکـه څنګـه چـې مخکـې مـو د نـورو سـورتونو پـه تـرڅ کـې ورتـه نغوتـه کـړې، د نـورو ډېـرو سـورتونو پـه څېـر ددې سـورة د نـزول پـه اړه هـم د مفسـرينو تـر مـنځ اختلاف دی چې ځينې دا سـورت مکـي ګڼـي او ځينـې يـې مـدني ګڼـي. او دا اخـتلاف د هـاغو روايتونـو پـر بنـا دی چـې ددې سـورت د نـزول د سبب پـه اړه نقـل شـوي دي چـې روايتونـه يـې پـه مختلفـو تفسـيرونو کـې راغلـي دي چـون واضـح او ثابـت نـه دي او بيـا ذکـرول يـې اړيـن نـه دي، خـو د يـوې خـبرې يادونـه اړينـه بـولم هغـه دا چـې ددې سـورت د تـلاوت د ضرورت پـه نظـر کـې نيولـو سره د حضـرت رسـول اکـرم(ص) لـه لـور پـه مختلفـو وختونـو او موقعيتونـو کـې مختلفـو خلکـو تـه د څيزونـو لـه شره د پـالونکي څښـتن ډُرشـل تـه د پنـاه وړلـو تلقـين شـوی دی او پـه مختلفـو مهالونو او مقـامونو کـې يـې بـار بـار دا سـورة هـم لکـه د مخکينـي سـورة پـه څېـر د وخـت لـه تقاضا سره سـم تـلاوت کـړی دی نـو هـر چا چـې هـره واقعه نقل کـړې، او يـا د هـر چا لـه قولـه چـې هـره واقعـه روايـت شـوې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

سورت يې د هماغې زماني له پېښې او مکان سره سم نازل شوی او اړوند ګڼلی دی. خو سمه او جوته خبره داده چې دا سورة لکه څنګه چې په پيل کې وويل شول مکي دی او له دې سره د سورة په مضمون کې له غور کولو سره هم دا محسوسېږي چې دا سورت لکه د مخکيني سورة په څېر د مکې د ابتدايي دور له نازل شوو سورتونو څخه دی. او همدا راز د ډېرو روايتونه له مخې دا سورة او د فلق سورة يو ځای نازل شوي دي او د ډېريو له نظره د فلق سورة مکي دی نو دا سورة هم مکي ګڼل کېږي.

موږ سره له دې چې د قرآن په آيتونو کې د ځيرنې او تدبر پر مهال په مختلفو روايتونو او نقلونو کې د ځان ښکېلول، د مهال او ځواک او ژواک برباد کېدل او تلف کېدل ګڼو، او زموږ له ليده په قرآن کې د ځيرنې او تدبر سمه او بهتره طريقه پخپله د قرآنکريم آيتونو ته مراجعه کول دي او د آيتونو د څېړنې او تفسير پر مهال د قرآن له نورو اړوندو آيتونو څخه مرسته اخيستنه سمه او اړينه ګڼو، چې دا طريقه د قرآنکريم د تفسير او څېړنې لپاره تر ټولو غوره او اړينه طريقه ده. خو بيا هم که څوک لېوال وي په دې اړه دې د بېلګې په توګه د «مولانا مودودي» تفهيم القرآن ته مراجعه وکړي، چې نوموړي په دې اړه، ددې سورة اړوند ډېر روايتونه نقل کړي او ورسره جوخت يې خپل نظر هم څرګند کړی دی.

له مخکيني سورة سره اړيکه او د سورة د منځپانګې چورليځ:

د دوو سورتونو «فلق» او «ناس» هم غږي او د موضوع ورته والی له ډېرو اړخونو څرګند دی. دا سورتونه چې «معوذتين» نومول شوي او قرآن، پالونکي ښتن ته له پناه وړلو سره ختموي. هر دواړه سورتونه د «قُل» له فرمان سره چې رسول اکرم [يا هر وړ مسلمان] ته خطاب دی پيل شوي او له

(c) ketabton.com: The Digital Library

هاغو شرونو څخه د مصئونيت او ژغورنې طريقه څرګندوي، چې د رسالت او هدايت په مسير او لارليک کې شتون لري. د مؤمنينو د حفظ او ساتنې يوازينۍ وسيله او له مختلفو انحرافونو او شرک او کفر او نفاق څخه د هغوی د عقيدو او ايمان پاسوال، په دې دوو سورتونو کې پالونکي څښتن [رب] ته آګاهانه پناه وړل معرفي شوي دي. له دې توپير سره چې د فلق په سورت کې له خارجي شرونو يادونه کوي او د ناس په سورة کې له داخلي شرونو څخه چې ځمکه او بستر يې د انسان په نفس کې دننه ځای لري او له خارجي وسوسو څخه منفعل او اغېزمن کېږي. انسان تل له شيطاني وسوسو سره مخامخ دی، او جن او انس شيطانان هڅه کوي د هغه په قلب او روح کې نفوذ وکړي، په هره کچه چې په علم کې د انسان مقام پورته لاړ شي او موقعيت يې په ټولنه کې درونډ او ډېر شي، د شيطان وسوسې زياتې او شديدې کېږي، چې هغه له سمې لارې کوږ کړي او له عالِمي فساد سره عالَم برباد کړي. دا سورة رسول اکرم(ص) او د هغه رښتينو او ورپسې پليوانو ته فرمان ورکوي چې د ټولو وسوسه ګرانو له شره خدای تعالی ته پناه يوسي.

ددې توضيح چې د ځينو شرونو سرچينه او بنسټ د انسان له وجوده خارج وي او د سړي له کړنو څخه مستقل او خپلواک پر هغه وارديږي، چې دا ډول شرونه يې د فلق په سورة کې له ورته او متشابه تعبيرونو سره بشوولي دي چې د مختلفو خارجي شرونو لپاره يو مثال او معيار وي: د ټولو هاغو هر څه له شره، چې خدای تعالی خلق کړي او کېدای شي [په نسبي توګه] انسان ته پېښ شي خدای ته پناه وړي [من شر ما خلق]، همدا راز د نغاړونکي، خپرې، مسلطې، يرغلګرې او برلاسې تياره له شره [وغاسق اذا وقب] چې له هر ډول ظلم او ضلالت څه يو تعبير دی؛ هغه مهال چې پر سړي برلاسي او غالب شي. او په غوټو کې د ساحرانه پُوکوونکو له شره، چې د خلکو د پرګنو د فريب او فساد لپاره د شرک او جهالت د فرهنګ له تبليغاتو، مکرونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تزويرونو ځخه يو تمثيل دی [ومن شر النفاثات فی العقد] تر د هاغه حاسد له شره چې پټ او ويده جهالت يې ويښ او ځرګند شوی وي [من شر حاسد اذا حسد]. له دې ټولو شرونو ځخه کېدی شي «رب الفلق» ته له پناه وړلو سره خپل ځان مصئون او خوندي کړي، چې د تيارو د پردو ښېرته کوونکی او د ښکارندو د ودې او نجات د نور او رڼايي لواړوونکی او ځرګندوونکی دی، دا تنګې او تياره پردې کېدی شي د عالميانو د [رب] پالونکي ښتن، د هدايت نور ته له توسل سره له منځه يوړلې شي، چې د رڼا راوړونکی او تيارو د پردو ځيرې کونکی او ښېرته کونکی دی.

خو نوري پردې هم شتون لري چې د سړي زړه پوښوي او له دننه د هغه د زړه رڼا ته کيږدی وهي. دا داسې يو شر دی چې د انسان له سرکښ او سرغاړي نفسه سر وهي او له دننه هغه بيمار او ناروغوي. دا سمه ده چې انسان فطرتاً سپېڅلی او سالم دی او نشي کېدی پخپله د شرونو پيليزه او سرچينه وي، خو داسې پنځول شوی دی چې د خير او شر دواړو په نسبت اغېز منونکی او قبلوونکی اوسي. پر دې بنا د پټو او ښکاره [من الجنة و الناس] عاملونو او لاملونو د وسوسو او القاء ګانو په مقابل کې خپل ځان بايلي، چې له مختلفو رنګونو، طرحو او تدبيرونو سره له شا او مخکې پر هغه وارديږي او سينه يې ددې وسوسو په تحريک د حرص او حسد او د ژورو تورو تيارو کندو او غارونو له دوپجنې هوا تنفس کوي او د کينې او دښمنۍ او د ځناورتوب په فضا کې وده کوي:

مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ.الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ.

د انسان په ژوند کې پرې ډېر مصيبتونه او شرونه لکه نيز [سيلاو]، زلزله، جکړ، توپان، اورغورځي او نور.. راځي، چې خارجي او عارضي زمينه او ډګر لري. خو کله کله مصيبت او شر د ميکروب له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لارې د هغه په دننه کې ځاله جوړوي او په وجود کې دننه يې ځای نيولی وي او هلته په پټنځای کې د يرغل د موقع په تمه چمتو او تيار ناست وي، او که د انسان دفاعي ځواک لږ شوی وي، ناروغي يې له پښو غورځوي. د هر دواړو شرونو په مقابل کې، انسان کولی شي خپل ځان وساتي. د هاغو په وړاندې چې خارجي دي کولی شي اسبابونه او وسيلې په کار واچوي او له خپله ځانه مراقبت او ساتنه وکړي. او د هغوی په وړاندې چې داخلي دي کولی شي خپل ژغورندويه دفاعي ځواک تقويه کړي او له قوي او سالم جسم سره د ميکروبي القاء شوو زهرجنو توکو په مقابل کې مقاومت کوي.

د فلق سورة د لومړنی ډلې شرونو د معرفي کولو په مقام کې او د ناس سورة د دويمې ډلې شرونو د معرفي کولو په مقام کې بريښي. هغه څوک چې د الهي هدايت کتاب پای ته رسوي، خپل پالونکي څښتن [ربّ] ته له پناه وړلو سره کولی شي له هر دواړو ډولو شرونه څخه، چې د انسان د هدايت په لارليک کې شتون لري، خپل ځان مصئون او خوندي کړي.

دا سورة چې د قرآن په پای کې ځای لري، له ځانه د مخکينې سورة پر اړيکې سربېره، د قرآن له لومړي سورة [حمد] سره هم يوه ظريفه او غوريالې اړيکه لري، چې د وينا چورليز يې، په هر دواړو سورتونو کې د خدای تعالی پر ربوبيت، الوهيت او مالکيت څرخي:

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ. مَلِكِ النَّاسِ. إِلَهِ النَّاسِ. ...

او د حمد په سورة کې:

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ....». په دې ترتيب د قرآن کريم پيل او پايله له يوه حقيقته چې خالص «توحيد» دی خبره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سورت متن او د لُغتونو ترجمه:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿۱﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿۲﴾ إِلَهِ النَّاسِ ﴿۳﴾ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿۴﴾ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿۵﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿۶﴾

أَعُوذُ = پناه وړم، پناه غواړم ـ عوذ = له شره پناه اخېستنه، د پناه ورکوونکي په حريم کې ننوتل ـ رَبِّ = پالونکی ښبتن، پروردگار، ـ نَّاسِ = خلک، پېژاندي وګړي ـ مَلِكِ = پادشاه، حکمران، واکمن، د اختيار خاوند، خاوند، ښبتن ـ إِلَهِ = خدای، معبود، معشوق، نمانځی ـ وَسْوَاسِ = په بيا بيا وسوسه کوونکی، په ځلونو او تکرار له پيژاندي او يا ناپېژاندي لاملونو په توسه لمسونه او پارونه ـ خَنَّاسِ = غلچکی يرغلگر، مخکې او شا ته تلونکی، پټ او ښکاره کېدونکی، شته او نشته کېدونکی، پټېدونکي را پټېدونکي، خرپ او ترپ کوونکی، پرله پسې ستنېدونکی ـ يُوَسْوِسُ = وسوسه کوي، وسوسه اچوي ـ صُدُورِ = زړونه، سينې، د انسان روحي ظرفيت ـ جِنَّةِ = پټ، پردی، نابلد، ناپېژاندي وګړي او لاملونه ـ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿۱﴾

وواېه: د خلکو ربّ[۱] [پالونکي ښبتن] [= د هغوی حقيقي ارباب او د اختيار خاوند] ته پناه وړم،

مَلِكِ النَّاسِ ﴿۲﴾

[همدا] د خلکو مالک او واکمن ته،[۲]

إِلَهِ النَّاسِ ﴿۳﴾

[همدا] د خلکو حقيقي معبود [او خدای] ته،[۳]

قُلْ	أَعُوذُ	بِرَبِّ	النَّاسِ	مَلِكِ	النَّاسِ	إِلَهِ	النَّاسِ
وواېه	زه پناه وړم	پالونکي ښبتن ته	د خلکو	پادشاه	د خلکو	خدای	د خلکو

مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿۴﴾

د پټېدونکي[۴] [= تل مخ ته راتلونکی او شا ته تلونکی] وسوسه ګر[۵] له شره،

(c) ketabton.com: The Digital Library

الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿٥﴾

هاغه چې د خلکو په سينو کې وسوسه اچوي،[٦]

مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

[که] له جن [= ناپېژاندو عواملو] وي او که [له خپلو] خلکو[٧]

مِنْ	شَرِّ	الْوَسْوَاسِ	الْخَنَّاسِ	الَّذِي	يُوَسْوِسُ	فِي
له	شره	د وسوسه اچوونکي	غلچکي يرغلګر	هغه چې	وسوسه اچوي	په ......[کې]

صُدُورِ	النَّاسِ	مِنَ	الْجِنَّة	وَالنَّاسِ
سينو ...[کې]	د خلکو	له	جن [ناپېژاندو]	او خلکو [پېژاندو]

د سورت د مفرداتو لنډه تشريح:

١ ـ دا سمه ده چې ربوبيت [ارباب او د اختيار خاوند توب] د ځواک او قدرت له درې ګونو ځوکو څخه يوه ده، خو انسانانو عمدتاً د نورو دوو ځوکو نماينده ګان هم د خپل «ارباب» په توګه نيولي دي؛ قرآن د يهوديانو او مسيحيانو په اړه راوړې دي چې «خپل احبار او رهبان يې د خدای پر ځای «ارباب» نيولي دي» [توبه۳۱(۹:۳۱)]. يوسف خپلو دوو زنداني ملګرو ته وويل: «آيا مختلف اربابان بهتر دي يا پر ټولو مسلط او برلاسی يو خدای ؟» [يوسف۳۹ (۱۲:۳۹)]. د خدای تعالی په فرمان کې د اسلام پيغمبر ته هم د اهل کتاب سره د وحدت لپاره يو له دريو وړانديز شوو شرطونو همدا، يو د بل ارباب نه نيول دي [آل عمران٦٤(۳:٦٤)]. هيڅ يو مؤحّد مجاز نه دی پيغمبران او پرښتې خپل ارباب ونيسي [آل عمران۸۰(۳:۸۰)]. «ربّيون»ـو [يا ربانيّونـو] خدای تعالی د خپل واقعي ارباب په توګه پېژاند [مائده۴۴(۵:۴۴) او ٦۳(۵:٦۳)]، او پيغمبرانو خپلو پليونانو او پيروانو ته ويل: تاسو پخپله د آسماني کتاب له تعليم او تدريس سره ربّ پېژندی شئ [آل عمران۷۹(۳:۷۹)]. له فرعون سره د موسی(ع) ټولې محاورې د ربوبيت پر سر وې، نه الوهيت [شعراء۲۳(۲٦:۲۳) تر ۲۸]، او له ابراهيم(ع) سره د نمرود ټوله دښمني او دليل راوړنه د ربوبيّت په اړه وه «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ» [بقره۲۵۸(۲:۲۵۸)].

(c) ketabton.com: The Digital Library

آيا [د] هاغه چا [ماجرا] ته دې پاملرنه کړې چې [د تکبَر او ځواک له دريځه] له ابراهيم سره يې د هغه د پالونکي ښتن په انکار کې محاجّه [او استدلال] وکړ؟ سره له دې چې هغه ته واکمني خداى ورکړې وه! هغه مهال چې ابراهيم وويل: زما پالونکى ښتن هاغه څوک دى چې [پرله پسې] ژوند ښيي او [د زوږتيا د قانون مطابق] مړه کوي يې. [نمرود] وويل: زه يم چې ژوندي کوم او مړه کوم! ابراهيم وويل: نو [چې داسې ده] خداى تعالى لمر له ختيزه راخېژوي، نو [که ته د هستى چلوونکى او واکمن يې] ته هغه له لوېديزه راوخېژوه! نو [له دې استدلال سره] هغه چې انکار يې کړى وو [مات او] هک پک شو. او خداى ستمګر خلک [د نېمکرغى او بريالیتوب] موخې ته نه رسوي.

د شمېر له ليده د «ربّ» نوم د «الله» له نوم وروسته په يوازې توګه په قرآن کې د خداى تعالى د کارول شوو ټولو نومونو سره [پرته له الله] برابر دى؛ د «ربّ» نوم د رَبَبَ له ريښې [د اختيار خاوند او د اداره کوونکي ارباب په معنا] ۹۸۰ ځلې، او د رَبَوَ له ريښې [د روزونکي، وده ورکوونکي او اوچتوونکي په معنا] ۲۰ ځلې، په ټوله کې ۱۰۰۰ ځلې په قرآن کې تکرار شوى دى، په زړه پورې دا چې د «اللّه» نوم هيڅکله له ضمير سره نه دى راغلى، خو د ربّ نوم [په ۹۷۰ موردونو کې چې خداى ته نسبت ورکول شوى] په ټوله کې له ضمير سره يا د مضاف په بڼه راغلى دى. [لکه: رَبِّکُم، رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْاَرْض] او يوازې دوه ځلې له نورو صفتونو سره په ترکيب کې ذکر شوى دى [ربّ غفور، ربّ رحيم].

ربوبيّت، لکه مديريت، معلمي او مربي ګري دوه اړخير چار دى او پر يو ډول دوه اړخيزي اړيکې او تبادلي دلالت کوي، له دې کبله «ربّ» هيڅکله په خپلواکه بڼه له ضمير يا مضاف پرته په قرآن کې نه دى راغلى. م شرکين ددې مستقيمې او نېغې اړيکې له نفې کولو سره، واسطو او نورو عواملو ته متوسل کېدل او هغوى يې د خداى په نزد خپل شفيعان ګڼل.

۲ـ ملوکيت د توحيد د مثلث له دريو ګوټونو څخه يو ګوټ دى. ددې کليمې مشتقونه لکه: مَلِک [پادشاه، ټولواک]، مِلک، مُلک، مالک، ملائکه، او ... په ټوله کې ۲۰۶ ځلې په قرآن کې تکرار شوى دى چې د پام وړ شمېر دى، چې د خداى «مالک»والى، د هستى د جهان په تصرف، واکمنى او حکم چلَونه کې د هغه ځواک او قدرت څرګندوي. دا جملې چې د آسمانونو او ځمکې مُلک منحصراً خداى ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړوند دی [وَ لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْاَرْضِ – لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْاَرْضِ] ۲۲ ځلې په قرآن کې راغلې دي. همدا راز ټينګاورنه لکه: بِيَدِهِ الْمُلكُ [ملک د هغه د قدرت په لاس کې دی]، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِى الْمُلْكِ [د هغه لپاره په مُلک کې شريک نشته] دا ډول مطلقه توانايي او ځواکمني بيانوي. که هم يو چا له ملک څخه کومه برخه او سهم وړی وي او له هغه پر يوې برخې تصرف او لاسرسی ولري، يو بخښش او لورونه ده چې خدای تعالی موقتاً په لنډمهالې توګه په اختيار کې ورکړې ده: «وَاللَّهُ يُؤْتِى مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ» [او الله خپل ملک هر چا ته چې وغواړي – «د يو لړ نظامونو مطابق» – ورکوي]. دلته د مُلک معنا همدا واکمني، بولندويي او حکم چلونه ده.

په قرآن کې خدای تعالی مَلِک هم نومول شوی دی، چې «د هستی د جهان د پادشاه يا ټولواک» مفهوم لري. هغه هم بې نهايت مقتدر مطلق پادشاه [مَلِيكٍ مُقْتَدِر]. خو له کومې چې د تاريخ په اوږدو کې معمولاً پادشاهان په ناحقه واک ته رسيدلي دي، هغه «مَلِكُ الحَقّ» نومول شوی دی او له کومې چې ډيری وخت سلطانان او واکمنان له واکه په ناسمې ګټې اخېستو سره تورن، ناپاک او فاسد ول، خدای تعالی «مَلِكُ القُدُّوس» [بې نهايت پاک او سپېڅلی پادشاه] معرفي شوی دی. نو بې جهته نه دی چې د قرآن آخرين سورة داسې يو پادشاه ته له پناه وړلو سره نېکه پای او حُسن اختتام ومومي.

هغه يوازې ملک الناس [د خلکو پادشاه او ټولواک] په دنيا کې نه دی، د جزا ورځ هم د هغه پر حکم او فرمان چلېږي او هغه «مالک يوم الدين» [د جزا د ورځې حکم کوونکی او نياومن] دی. که په دنيا کې يې په لنډمهالې توګه په انتخاب کې اختيار او اراده موږ ته عنايت کړې او بښلې ده، مطلقه ملوکيت يې په آخرت کې څرګندېږي. «لمن الملک اليوم لله الواحد القهار» [د نن ورځې مالکيت د چا دی؟ د برلاسي واحد خدای]. که څوک د ټولو څيزونو مطلق مالکيت د خدای په انحصار کې وګڼي او د قدرت او ثروت د اربابانو او دنيا پالو پانګوالو د اعتباري مالکيت لپاره اصالت قائل نه وي، د توحيدي مثلث په پېژندنه کې يې مهم ګام اوچت کړی دی.

۳ ـ «اِلَه» يو لغت دی چې د هر هغه څه لپاره چې انسان يې د معبود په توګه نيسي، که هغه حق وي يا باطل وي، استعمالېږي. خو «الله»، له معرفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

الـف او لام سره «الــه» [معبـود]، لـه واحـد خـالق څخـه يـو تعريـف دی چـې د نمـانځنې لپـاره يـوازينی وړ معبـود ګنـل کېـږي. د ټولـو پيغمبرانـو بلنـه او د «شرک او توحيـد» پـه مبـارزه کـې اصـلي مسـئله د «ډېـرو خـدايانو» پـه مقابـل کـې «د يـو خـدای» تبليـغ دی. پـه الوهيـت کـې بلـه مهمـه نکتـه، جامعيـت او لـه هغـه څخـه د انحـراف ډول ډول والــی دی؛ د ځـان پـالو الهــه د هغـوی د خپـل نفـس هــوا ده [فرقــان۴۳(۲۵:۴۳) او جاثيــه۲۳(۴۵:۲۳)]، د يــو شــمېر کســانو لپــاره: خوســکی [ــطه۸۸(۲۰:۸۸)]، بُــت [انبيـــاء۳۶ (۲۱:۳۶)]، پيغمــبران [نحـــل۵۱(۱۶:۵۱) او مائــده۷۳(۵:۷۳)] او نــور مختلــف ډولــه الهــه ګــاڼي وې او دي چــې کــولی شي د هنر، علـم، ورزش پـه نوميـاليو کـې او هـر هغـه څـه چـې د انسان دزړه ښـتن شي او هغـه پـر ځـان مـين کـړي، ځرګنـد شي. قـرآن ددې شرکونـو پـه سـتاينه کـې ذکـر کـړی دی: «ځېنــې لــه خلکــو د خــدای پــر ځــای ورسره شريکــان، ســاري او مــل نيســي او هغــوی لکــه د خــدای پــه څېــر خوښــوي او مينــه ورسره کــوي! خــو هــاغو کسـانو چـې [رښـتينی] ايـمان راوړی دی تـر ټولـو زياتـه دوسـتي لـه خـدای سره لري» [بقره۱۶۵(۲:۱۶۵)].

ږ شري ټـولني هيڅکلـه لـه نمـانځنې او پـالنې خـالي نـه دي، اصـلي سـتونزه، پـه نمانځنـه کـې شراکـت او لـه توحيـده انحـراف دی. داسـې برېښـي چـې پـه خـدای پيژنـدنې، اسـلام پېژنـدنې يـا قـرآن پېژنـدنې کـې هـر راز ځېړنـه او تحقيـق ددې مثلـث لــه دقيقـې او لـه ځيـر پېژنـدنې پرتـه شـونی نـه دی او هـيڅ يـو ايـمان بـه ددې مفهومونو معنايي اوبجې ته له تسليم مخکې د قبلېدو وړ واقع نه شي.

۴ – د «خَنّـاس» کليمـې د پوهېـدو لپـاره پـه قـرآن کـې لـه يـوازيني بـل مـورد څخـه، چـې دا کليمـه پـه [تکـوير۱۵(۸۱:۱۵)] سـورة کـې راغلـې ده، کېـدی شي مرسـته واخيسـتل شي: «فَـلاَ أُقْسِـمُ بِـالْخُنَّسِ. الْجَـوَارِ الْكُـنَّسِ.». د «جـوار» کليمـه پـر جريـان او حرکـت درلودلـو، او د «کُـنَّس» کليمـه پـر پوښـل شـوي او پـټ شـوي دلالـت کـوي. ګـواکې خنّـاس د شـيطان لـه تلپـاتې وسوسـه ګريـو څخـه وي چـې مـن شأ او سرچينـه يـې ناځرګنـده ده او لکـه د اعتيـاد او روږديتـوب پـه څېـر ځـي او راځـي او لاس نـه اخلـي [واللّـه اعلـم]. د هـاغو کسـانو حالـت چـې يـو ځيـز تـه وسـواس او حساسيت ولري کېدی شي د شيطاني وسوسو د پوهېدو لپاره يو مثال وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ - د وسوسې فعل سربېره پر دې سورة، په دوو نورو سورتونو [اعراف ۲۰ (۷:۲۰) او طه ۱۲۰(۲۰:۱۲۰)] کې شيطان ته، او د [ق۱٦(۵۰:۱٦)] په سورة کې د انسان نفس ته نسبت ورکړل شوی، چې البته دا هم د شيطان القاء ده نو کېدی شي وسوسه هم د انسان په نفس کې د شيطان سينګاروني او لمسونې او غولوونکې وعدې وګڼل شي چې هغه له توحيدي [مثلث: ربوبيّت، ملوکيّت، او الوهيّت] پناهځای څخه د دنيايي معبودانو، اربابانو او مالکانو لور ته سوق کوي.

٦ – د صدر يا صدور اصطلاح، په ټولو ۴۴ موردونو کې چې [مستقل يا له ضميرونو سره] په قرآن کې راغلې ده، مجازي معنا لري او نشي کېدی د هغه نسبت د سينې قفسې ته ورکړل شي. د انسان صدر، د هغه همدا روحي ظرفيت دی چې د قرآن په تعبير، [ضيق صدر يا سِعه صدر] تنګ ليدی يا د پراخ ليد لرونکی کېږي [انشراح ۱(۹۴:۱)، حجر ۹۷(۱۵:۹۷) او نور موردونه]، شفا مومي [توبه ۱۴(۹:۱۴)، يونس ۵۷(۱۰:۵۷)]، او مرضونه لکه: ويره [حشر ۱۳(۵۹:۱۳)]، کِبر [غافر ۵٦(۴۰:۵٦)]، نياز [حشر ۹(۵۹:۹)]، پټچاري [نمل ۷۴ (۲۷:۷۴)، غافر ۱۹(۴۰:۱۹)او ...]، دښمني [اعراف ۴۳(۷:۴۳)] او شيطان پکې ننوځي [ناس۵(۱۱۴:۵)]، خدای تعالی سينې ازمايي [آل عمران ۱۵۴(۳:۱۵۴)] او خپل آيتونه په هغې کې ننباسي [عنکبوت ۴۹(۲۹:۴۹)] او .... په دې ترخ کې ۱۲ ځلې په قرآن کې د سينو پر ذات د خدای پر عليم والي ټينګار شوی دی.

۷ ـ د آدميانو اصلي نوم «ناس» دی، چې يوازې همدا د هغه د نورو نومونو [بنی آدم، بشر، بريّه، انس او انسان] له مجموعې څخه کابو دوه برابره په قرآن کې تکرار شوی دی [کابو ۲۴۳ ځله]، ناس عام عنوان دی، لکه «مردم» په فارسي ژبه کې، يا «قوم» په عربي ژبه کې، يا «خلک او ولس» په پښتو ژبه کې. په قرآن کې ۱۹ ځلې د «يَا أَيُّهَا النَّاس» خطاب راغلی دی. يعنې ای خلکو، چې په مجموع کې عرب، عجم، ترک او فارس، افغان او هندي او شرقي او غربي .... ټول رانغاړي.

«ناس» له «انسان» [او انس] سره توپير لري؛ ناس د «نَوَسَ» له رېښې او انسان د «اَنَسَ» له رېښې دی. د نَوَسَ په کليمه کې نوسان يعنې تحرک او پويايي او خوځښت او غورځنګ نغښتی او پټ دی؛ دې موجود له ډېر پخوا [له زرګونو کلونو] راهيسې، غرونه او دښتې او سيندونه او دريابونه وهلي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او توانېدلي دي، ټولو لويو وچو ته لېږدېدنه او مهاجرت وکړي او له همدې ځيرنې، څېړنې، لټې او هڅې په توسه د ځمکې له اتموسفېره خارج شوی او افلاک ته يې سر رسېدلی دی!

خو د انسان [او اِنس] کليمه له اُنس نيولو سره له يوې کورنۍ ده، اُنس او الفت، احساسات او عوا طف او آشنايي ته لېوالتيا او ټولنيز ژوند او پخپلو کې د يو بل شاوخوا ته راټولېدل او خبرې اترې او وينا کول د انسان له ځانګړتياو دي [احزاب۵۳(۳۳:۵۳)، نور۲۷(۲۴:۲۷)]، د ناس په کليمه کې، د آدمي ټولنيز هويت او ځانګړتيا او د انسان په کليمه کې، د هغه جسمي او روحي جوړښت او خپلواک فردي شخصيت، مثبت يا منفي، تر نظر لاندې دی. ناس او انسان متقابلې کليمې لري؛ «ناس» تل د «جِنّه» او انسان تل د «جانّ» په مقابل کې راغلی دی. لکه: «خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ. وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ.» [رحمن۱۴(۵۵:۱۴) او ۱۵]. انسان يې [په کوزه ګری او خاورين لوښو جوړونه کې کارېدونکي] کودړې په څېر له وچې ختې څخه وپنځوه، او جن يې د اور له ګېولې [او ترکيب] [= خالصه انرژي – بې لوګي اور].

ويل کېږي جانّ د جن جمع دی چې پر يو ډول ناپېژاندی، پردېوالي او نامأنوسوالي دلالت کوي، په زړه پورې دا چې په قرآن کې يې مار او اژدها هم [د موسی د عصا په بدلېدو کې] «جانّ» نوملی چې د هغه له پټ، ناغوښتي او ډارووونکي شتون څخه يو انځور دی. [نمل۱۰(۲۷:۱۰)، قصص۳۱(۲۸:۳۱)].

«انسان» د آدمي د نوع پر ذاتي ځانګړتياو او «اِنس» د هغه پر فرد دلالت کوي او په قرآن کې د «اِنس» کليمه ۱۴ ځلې د «جن» [د جان مفرد] په مقابل کې راغلې ده. ناس خلک دي او جِنّه پر پرديتوب يا ناپېژندل شوو موجوداتو او عواملو دلالت کوي. د پيغمبرانو منکرانو هغوی ساحر، کاهن او مجنون، او د اسلام د پيغمبر هم مهالو م شرکينو هم هغه جن وهلی او مجنون نوماوه، مقصد يې دا وو چې خبرې يې د خلکو د خبرو له جنسه نه دي، بلکې ديو او دَد او پيری او ناپېژاندو موجوداتو يې په روح کې حلول کړی دی. [مؤمنون۲۵ (۲۳:۲۵) او ۷۰(۲۳:۷۰)، سبا۸ (۳۴:۸)]. خو خدای تعالی ورته ځواب ورکوي: آيا اند نه کوي چې د هغوی په هم کلام ملګري کې هيڅ ګډوډي او بې سدي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ۀ شته او هغه له خرګند خبرداروونکي پرته نه دی [اعراف۱۸۴(۷:۱۸۴) او سبا۴۶(۳۴:۴۶)] – «أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ».

په «جِنّه» کليمه کې د وهمونو او خيالونو پر بنسټ عقيدې او باورونه هم شامليږي؛ ه شرکينو له همدغو بې بنسټو عقيدو او باورونو سره د خدای او د هاغو تر منځ چې نمانځل يې [له بتانو نيولي تر طاغوتانو او فرعونانو]، يو نسبت ټينګوه او هغوی يې د خدای سپوری، د خدای واسطه، د خدای زوی او ....ګڼل: [صافات۱۵۸(۳۷:۱۵۸)] – «وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ». په لنډه توګه ويلی شو؛ «ناس» د «جنّه» په وړاندې، «انس» د «جن» په وړاندې او «انسان» د «جانّ» په مقابل کې دی.

د ناس سورة د ټولو [۱ ـ ٦] آيتونو بشپړه تشريح:

مرحوم شريعتي به دا خبره ډېره کوله چې قرآن له خدای سره شروع کېږي او له «ناس» [خلکو] سره ختميږي؛ له خدای سره پيل کېږي او له خلکو سره بشپړيږي. دا آسماني کتاب، چې د الله له نوم سره پيل کوي، له داسې يو سورة سره چې هم نوم يې او هم وروستۍ کليمه يې «ناس» ده، پای ته رسيږي. په دې سورة کې، د هغه له لنډوالي سره سره، پنځه ځلې د ناس کليمه تکرار شوې ده. دا کليمه په ټول قرآن کې ۲۴۳ ځلې راغلې چې پنځه ځلې يې په همدې لنډ سورة کې راغلې يعنې په دې سورة کې تر ټولو زيات تمرکز پر خلکو دی. او په زړه پورې دا چې په دې ترتيب د قرآن کريم پای د هغه پيل ته ببرته ستنيږي.

قرآن کريم څه ډول پيل شوی دی؟ «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ. ...».

اولوهيت: بسم اللّه؛ ربوبيت: ربّ العالمين؛ مالکيت او ملوکيت: مالک يوم الدين؛ او په دې سورة [ناس] کې څه وايي؟ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ. مَلِكِ النَّاسِ. إِلَهِ النَّاسِ... قرآن د ربوبيت، اولوهيت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملوکيت له مثلث سره پيل کيږي او له همدې مثلث سره هم پای ته رسيږي. اصلي پيغام همدا دی. توحيد همدا دی. خدای تعالی څه ډول پيژنو؟ آيا يوازې په الله کې تم کيږو؟ يا هغه د جهان ربّ او ارباب هم ګڼو او له دې سره مل د هغه ملوکيت ته هم غاړه ږدو؟ مقصد يوازې لفظي او ظاهري اعتراف نه دی، بلکې ددې دريو نومونو معناګانو ته عملي التزام او پر ځان اړين ګڼل دي.

ولې «ناس»؟

قرآن د خدای تعالی له نوم [بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ] سره پيل کيږي او د «ناس» له کليمې سره ختميږي. پر دې ترتيب د هدايت د کتاب په يو لور کې، خدای تعالی او په بل لور کې يې خلک شتون لري. نه يوازې د قرآن وروستۍ کليمه «ناس» ده، بلکې وروستی سورة يې هم، چې له لنډوالي سره يې ۵ ځلې دا کليمه پکې تکرار شوې، «ناس» ده. که د ناس پر ځای د «هُم» ضمير کارول شوی وای، مثلاً که ويل شوی وای: «قل اعوذ برب الناس و ملکهم و الههم»، ددې کليمې په کارونه کې سپما کېدله او جمله ساده کېدله خو هرومرو يو لامل لري چې د ناس کليمه درې ځلې پکې تکرار شوې ده.

د قرآن په پاياني سورة کې د ناس پر کليمې دا ډول تمرکز او ټينګار هېښوونکی دی او پوښتنه ولاړوي او نه شي کېدی په سادګۍ ترې تېر شي. د ناس کليمه ۵ ځلې په دې ډېر لنډ سورة کې ځای لري. دا ډول يو نسبت بې ساري او ډېر د پاملرنې وړ او د نظر راکښونکی دی.

«ناس» څه معنا لري؟ انسان ته، دې په دوو پښو روان موجود ته مختلف نومونه اطلاق شوي دي؛ يو له هغوی «بشر» دی، «بشر» يعنې د پوټکي مخ، يا پخپله پوټکی. د حيواناتو پوټکی عمدتاً له وړيو او ويښتو سره پوښلی دی خو انسان داسې يو حيوان دی چې پوټکی يا د پوټکي مخ يې ښکاره او صاف

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. له همدې لامله هغه ته «بشـر» وايـي. پر دې بنا د ظاهري او خارجي ځرګندېدنې او په نظر راتلو له کبله مورږ په دې نوم نومول شوي يـو. بل نـوم مو «بريّه» دی. مورږ ته «بريّه» هم ويل کېږي: خَيْرُ الْبَرِيَّةِ [بينه۷ (۹۸:۷)]. بريّـه يعنې هغه موجود چې لـه عيب او نقص پرته او سـپېڅلی پنځـول شـوی دی. درې نور نومونه هم ورته شته چې يو تر بله ورته والی لري: «انسان»، «نـاس» او «اِنس»؛ او د هغوی په مقابل کـې: «جـان»، «جنّـة» او «جـنّ» دي. لـومړني درې له دويمو دريو سره په تقابل کې دي او ددې تقابـل لـه ارزونـې کېـدی شي د هر يو پر معنا په بهتره توګه پوه شو.

په قرآن کريم کې، هرمهال چې د سرې ځانګړنې او شخصيت مطـرح وي، هغـه تـه «انسـان» ويـل کېـږي. لکـه: «خُلِـقَ الْإِنْسَـانُ مِـنْ عَجَـلٍ...» [انبياء۳۷(۲۱:۳۷)] انسان له بېړې پنځول شوی. يا بل ځای فرمايي مورږ امانت چې، غرونو د هغې له اوچتولو سر غړاوی وکړ، انسان ته ورکړ «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَـلَى السَّـمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَـالِ فَـأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَـا وَأَشْـفَقْنَ مِنْهَـا وَحَمَلَهَـا الْإِنْسَانُ...» [احزاب۷۲ (۳۳:۷۲)]. «په حقيقت کې مورږ هغه امانـت [= د اختيـار لورونه] آسمانونو او ځمکې او غرونو ته وړاندې کړل، خو [ټولو د وجودي ناتوانۍ له لامله] د هغه له لېږد څخه ډډه وکړه او تـرې وډار شـول او انسـان [د ودې پـه بهير کې د مخکينۍ بشپړتيا له لامله] هغه پر غاړه واخيست ...».

يا چې فرمايي انسان داسې، يا انسان هاغسې دی. يعنـې د ځـانګړنو او صفتونو له حيثه «انسان» دی. خو هر مهال چې د انسان اُنس او عاطفه يې جنبه په نظر کې وي، هغه «اِنس» نوموي، چې د مؤانست د معنا متضمن دی: «...فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا...» [نساء٦(٤:٦)] «هر مهال مو چې په هغوی کـې د ودې احساس وکړ...». نور موجودات يو تر بلـه پـه اُنس او مؤانسـت کـې نـه، بلکې د توحش په حالت کې ژوند کوي؛ او يوازې انسان دی چې ټـولنيز او مدني ژوند لري. قرآن، دې معنا ته په اشاره کې، آدمي ته «اِنس» وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم نوم «ناس» دی چې ډېرې د سړي د تعقل او تفکر قوې ته پاملرنه لري چې هغه ته وده او ارتقا ورکوي، د نورو موجوداتو پر خلاف چې د هغوی تم او راکد حالت هغوی ته د ودې او کمال ډېر لږ امکان ورکوي. انسان عاقل او متفکر، اندیال موجود دی چې د اند او تفکر په ځواک خپله لار مومي او مخکې ځي. نو، درې واړه کلیمې چې وویل شوې یو تر بله مشابهت او ورته والی لري یوه هم د هغه د شخصیت جنبه ده بله د انسانانو تر منځ اُنس او انساني اړیکه ده، او وروستۍ هم د هغه عقلانیت، اند نو تفکر څرګندوی دی.

نو د «ناس» په سورة کې د آدمي د تفکر او تعقل له اړخ او جنبې سره سروکار لرو. یعنې داسې موجود چې د تفکر او تعقل خاوند دی او اندنه کوي او درک او موندنه کوي او «انسان» داسې یو موجود دی چې کولی شي پوه شي د هغه ربّ او مَلِک او اله یو دی او هغه اللّه دی. پر دې بنا کوم تثلیث چې په قرآن کې دی د مسیحیت له تثلیث سره یې توپیر دادی چې هغوی هر درې واړه بېل ویني، او اسلام هر درې واړه په یوه واحد حقیقت کې ویني. په قرآن کې په سلګونو موردونو کې دې حقیقت ته اشاره شوې ده. مثلاً وایي مور موسی د فرعون او هامان او قارون پر لور ولېږه. او توجه لرو چې فرعون د پوځ او نظامي قدرت سیمبول دی، قارون د ثروت سیمبول او هامان د فریب سیمبول؛ د مرحوم شریعتي په تعبیر زور او زر او تزویر؛ یا تیغ او طلا او تسبیح؛ یا مَلِک او مَلأ [د اشرافو ډله] او مُلا؛ یا استعمار او استثمار او استحمار. پوهیږو چې په حج کې درې بُتان [ځلي] یا شیطانان دي چې هغوی باید په کاڼو وویشتل شي.

داسې بریښي چې درې زمینې او ډګرونه دي چې انسان هم په هغوی کې وده کوي او هم کېدی شي له رشد او ودې پاتې شي یا سقوط وکړي، که انسان دا درې واړه په نظر کې ونه نیسي، کېدی شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انـد او عمـل لـه ليـده پـه ژونـد کـې، ډېرې ټکرې او ډغرې وخـورې او ډېر زيانونه به ووينـې. يـو يـې قـدرت دی، دويـم ثـروت او دريـم هـم علـم، چې ښايي په ټوليزه توگه هغوی ته عشق ورول شي.

خـو ولـې نـاس، او نـه انسـان يـا: آدم، بشـر، بريـه، عبـد او ...؟ لکـه څنگـه چـې مـو ووېـل هـره يـوه لـه دې ويـيونـو خپلـه ځـانگړې معنا لـري چـې د موضـوع او د خـبرې او سـورة د سـياق او سـبک پـه تناسـب کـارول کېـږي او د خـدای تعـالی پـر دې غـوره شـوي مخلـوق لـه ځـانگړي گوتـه ليدنـه کېـږي. گـواکې لـه کـومې چـې د وحشـي حيوانـاتو پـه مقابـل کـې د «اُنـس» او الفـت او تـولنيز ژونـد اهـل دی، د «انسـان» نـوم پـرې ايښـوول شـوی دی؛ پـه اتفـاقي توگـه ددې کليمـې مشـتقونه پـه قـرآن کـې د آشـنا کېـدلو او اړيکـو جوړولـو پـه مفهـوم کـې دي چـې همـدا «انـس» نيـول دي. لکه د نور سورة ۲۷ آية:

«...لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا...» [نور۲۷(۲۴:۲۷)] «...په غير له خپلو کورونو کوم کور ته وارد نه شئ مگر دا چې انس واخلئ [ورسره آشنا شئ] او پر اهل يې سلام وکړئ...».

[البتـه قـرآن دا عنـوان پـه عـامتره بڼـه ددې موجـود د جسـمي او چلنـدي – خلقتـي – او نـوعي ماهيـت او فضـيلتونو او کمالونـو او اسـتعدادونو د ځانگړتيـاو لـه لاملـه پـر هغـه ايښـی دی] پـه قـرآن کـې د انسـان کليمـه د خلقـت پـه زمينـه کـې د «جـان» لـه کليمـې سره منحصـراً راغلـې ده او د انـس کليمـه د محسوسـوالي او ملموسـوالي پـه زمينـه کـې لـه «جـن» سره [۱۴ ځلې] او د «ناس» کليمه د «جنة» له کليمې سره [۳ځلې].

لـه کـومې چـې د «جـن» [چـې نامحسـوس او لـه نظرونـو پـټ دی]، پـر خـلاف انسـان ښـکاره او د احسـاس او ادراک وړ دی، «انـس» نومـول شـوی دی، لـه ۲۲ ځلـو څخـه چـې د «جـن» کليمـه پـه قـرآن کـې کـارول

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې ده ۱۴ ځلې یې د «انس» له کلیمې سره یو له بل تر څنګه ځای نیولی او د «انس» فعل د احساس او ادراک او لیدلو په معنا دی:

«...امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ...» [طه۱۰(۲۰:۱۰)]

«...دمه شئ! [= لږ تم شئ] ما یو اور احساس کړ [ولید]، ښایي څه سکروټې ترې راوړم ....»

«...إِذْ قَالَ مُوسَى لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَآتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ...» [نمل۷(۲۷:۷)]

«...[در یاد کړ] هغه مهال چې موسی [د بیدیا په تیاره او سړتیا کې] خپل کهول ته وویل: زه [په رښتیا، نه خیالي] د یو [خوښمن] اور وینم [احساس کوم]، [دلته لږ تم شئ، ځم او] ژر به کوم خبر [د لارې په تاکنه کې] راوړم...»

«...وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ...» [قصص۲۹(۲۸:۲۹)] «... او [د خپلواک ژوند د تشکیل لپاره] خپلې کورنۍ ته یې د شپې حرکت ورکړ، [د لارې په منځ کې، د بیدیا په تیاره او سړتیا کې] د طور [غره] له لور یې یو [خوښمن] اور احساس کړ؛ خپلې کورنۍ ته یې وویل: لږ تم شئ، زه یو اور احساسوم، ښایي له هغه تاسو ته کوم خبر راوړم.... »

همدا راز لکه څنګه چې مخکې مو ورته نغوته کړې ده؛ له دې لامله چې د بدن پوټکی یې د حیواناتو پر خلاف [چې د هغوی پوټکی د وړیو او ویښتو په منځ کې پټ دی] ښکاره او ځرګند دی، «بشر» نومول شوی دی [بشره = د بدن پوټکی] په قرآن کې هغه مهال چې د انسان جسم او خارجي بڼه تر نظر لاندې وي همدا لفظ کارول کېږي. او یا چون له عیب او نقص څخه بېل او مبرا پنځول شوی او ذاتاً له ناپاکیو او ناولتوبه سپېڅلی او مبرا دی «بریه» یې نومولی دی.

خو په دې اړه چې ولې «ناس» نومول شوی دی، مفسرین او لغتپوهان د هغه د تسمیې د وجهې او لغوي ریښې په پیدا کولو کې په زیات اختلاف

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوځار شوي دي. د مجمع البيان مفسر او همدا راز د مجمع البحرين لغتنامې د ناس او انسان دوه کليمې يو شان ګڼلي دي او اصل يې له «اناس» انګېري چې همزه يې د ډېر استعمال له کبله ساقطه شوې ده. بصريونو هم دا کليمه د «انسان» په څېر د «اَنَسَ» له رېښې اخېستلې ګڼلې چې ددې موجود هماغه انس او الفت او آشنا کېدل رسوي. خو کوفيونو د ناس کليمه د «نَسَیَ» له ريښې ګڼلې چې له «نسيان» سره له يوې کورنۍ ده. په دې صورت کې بايد د هېرولو او غفلت مفهوم ددې موجود په اړه تر نظر لاندې ونيول شي.

خو د «ناس» ريښه يې معنا او د نوم ايښوولو د لامل او د «انس» او «انسان» سره يې د اختلاف د پيژندلو لپاره مطمئن ترينه، خوندي او ډاډه لار پخپله قرآن او دې کليمو پورې اړوندو آيتونو کې تدبر دی. له، بل لورې پوهيږو د قرآني کليمو د پوهيدلو او پيژندلو لپاره يوه له طريقو، د هغوی متضادو او متقابلو يا مترادفو کليمو ته مراجعه کول دي، مثلاً شکر د کفر په مقابل کې، «بر» د «اثم» پر وړاندې، «تقوی» د «فجور» (يا عدوان) په مقابل کې او ... په همدې طريقه وينو چې د «انس» د کليمې پر وړاندې په ټوله کې [۱۴ځلې] د «جن» کليمه کارول شوې ده او د «انسان» د کليمې په مقابل کې د «جان» کليمه، او همدا راز د «ناس» د کليمې په مقابل کې «جنّه».

داسې برېښي چې که د جن، جانّ او جنّه توپير ومومو، نو کولی شو له هغه د انس او انسان او ناس تر منځ د توپير د پېژندنې لپاره د کونجي په توګه استفاده وکړو. دادی د پورتنيو درې ګونو کليمو کارنځی د هغوی د متقابلو کليمو سره په قرآن کې تر څېړنې لاندې نيسو. په زړه پورې لا دا چې هره يوه له دې کليمو يوه له بلې سره پر تقابل سربېره په ځانګړې بڼه هم کارول شوي دي چې کېدی شي له هغوی څخه د کليمې د لا دقيقې او جوتې معنا د پيژندلو لپار استفاده وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱. **جن او انس** ـ د جن د کليمې عمومي او ريښه يي معنا د هغې په ټولو مشتقونو او د کاروني په کارنځايونو کې د هغوی يو ډول پټوالی او مستوروالی دی [لکه: جنين، جنت، مجنون، جنّه او...] دا کليمه نه يوازې په اسمي حالت کې، بلکې په فعلي حالت کې هم د همدې مفهوم لرونکې ده. لکه ددې آية په څير: «...فلما جنّ عليه الليل...» [... هغه مهال چې شپې پر هغې پټ کړل ...]. پر دې بنا د شپې تياره لکه د پر دې په څير ده چې څيزونه مستور او مخفي [جن] کوي.

په مقابل جهت کې، د «انس» کليمه هغه مهال چې د فعل په بڼه کارول کيږي، د ليدلو او اوريدلو او احساس او ادراک کولو معنا ورکوي چې په بشپړه توګه د پټوالي، مستور او مخفي توب مخالف دی.لکه: «... إِنِّي آنَسْتُ نَارًا ...» [طه۱۰(۲۰:۱۰)] ، [نمل۷(۲۷:۷)]، [قصص۲۹(۲۸:۲۹)]
[... زه يو اور وينم او د هغه احساس کوم...] او يا: «... فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ...»[نساء۶(۴:۶)]. [که په هغوی (صغيرو يتيمانو) کې مو رشد [يا وده] احساس کړه، يعنې د هغوی بلوغ مو د هغوی له خبرو ومونده او د هغوی په حرکتونو کې مو ننداره کړ، د هغوی ټول مالونه ورته بېرته مسترد او ورسپانه کړئ ...]. پر دې ترتيب کولی شو ووايي؛ بني آدم د هغه د ښکاره او څرګندوالي له لامله [د جن پر خلاف] او يا د هغه د پنځګونو حواسو له لامله چې د هغه د احساس او ادراک وسيلې دي، «انس» نومولی.

۲. **جان او انسان** ـ د «جان» کليمه په دوو آيتونو کې د «انسان» په مقابل کې ځای لري . « خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ وَ خَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ» [رحمن۱۴(۵۵:۱۴) او ۱۵] انسان يي [په کوزه ګرۍ او خاورين لوښو جوړونه کې کارېدونکي] کودړو په څېر له وچې ختې څخه وپنځوه، او جن يي د اور له ګډولې [او ترکيبه] [= خالصه انرژي – بې لوګي اور].

(c) ketabton.com: The Digital Library

«وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ» [حجر٢٦(١٥:٢٦) او ٢٧]. او په جوته توګه موږ انسان له بوی ناکې تورې ختې [= لجن] وپنځوه. او جن [= ناپېژندل شوې انرژي/ ابليس] مو له مخکې [= ستاسو له پنځونې مخکې] له بې لوګي اوره [= خالصې انرژی] وپنځوه.

او په دريو آيتونو کې د «انس» په مقابل کې چې هر يو خپل خاص مفهوم لري. «لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ» [رحمن٥٦(٥٥:٥٦) او٧۴] په هاغو [باغونو] کې د حياناکو سترګو والا [= پاک لمنې] حضور لري چې مخکې له هغې د هيڅ انس او جن [= آشنا او ناپېژاندي] لاس هغوی ته نه دی رسېدلی؛ ـ «فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَ لَا جَانٌّ» [رحمن٣٩(٥٥:٣٩)] نو په هاغې ورځ کې له هيڅ يو انس او جن څخه د هغې د ګناه پوښتنه نه کېږي.

د «انس» معنا مو مخکې وپېژنده، خو د «انسان» معنا له نورو آيتونو څخه چې د «جان» کليمه په مستقله توګه کارول شوې ده، کولی شو وپېژنو. پوهېږو د «جان» کليمه په دوو آيتونو کې پر يو ډول وحشتناک، بوږنوړی او سونځ حيوان [«مار»] اطلاق شوی دی «... فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَ لَمْ يُعَقِّبْ ...» [نمل١٠(٢٧:١٠) او قصص٣١(٢٨:٣١)]. «...نو همدا چې موسی وليدل [کوتنې] يې د مار په څېر خوځېږي، مخ پر شا په تېښته شو او شاته يې هم و نه کتل....»

نو د «جان» د کليمې په مفهوم کې يو ډول نا آشنايي او ډار او وحشت او تېښته او فرار شتون لري، په داسې حال کې چې د انسان کليمه [د آنَسَ له ريښې] د انس او الفت او پيوند څرګندونه او تداعي کوي.

۳. **جنّه او ناس** ـ دا دوه کليمې د «ناس» سورة پر آخرين آية [مِن الجنّة و الناس] سربېره، دوه ځلې نور هم په قرآن کې په متقابله بڼه کارول شوې دي: «...لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ».[هود١١٩(١١:١١٩)]،

(c) ketabton.com: The Digital Library

[سجده۱۳(۳۲:۱۳)] «... ددې لپاره چې دوزخ به د جن او انس [=ستاسو له ناپېژاندو او آشنايانو] ټولو [بې لارو شوو] ډک کړم.»

خو د «جنّه» کليمه سربېره پر هاغه چې له ليده پټ موجود ترې پوهېدل کېږي، په ۵ موردونو کې هم د لېونتوب او پرېشانۍ او جنون معنا ورکوي. او دا هاغه تور دی چې کافرانو پر رسول اکرم(ص) لګوه:

«أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ...» [مؤمنون۷۰(۲۳:۷۰)] «يا وايي هغه جن وهلی [=لېونی] شوی دی؟ ...» ، «...أَمْ بِهِ جِنَّةٌ...» [سبأ۸(۳۴:۸)]«... يا به هم ليونتوب وهلی وي!؟...»، «... مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ...» [اعراف۱۸۴(۷:۱۸۴)] «...دهغوی په هم ناستي کې د لېونتوب هيڅ اغېز شتون نلري...»، «...مَابِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ...» [سبأ۴٦(۳۴:۴٦)] «... ستاسو همدم ملګری جن وهلی [=باګساری] نه دی...»، «إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ...» [مؤمنون۲۵(۲۳:۲۵)] «هغه له يو جن وهلي سړي پرته نور څه نه دی...».

په دې ترتيب کولی شو ووايو چې د «جِنّة» په کليمه کې يو ډول له حقيقتونو څخه د پټوالي، پرېشانۍ، او باګسارۍ مفهوم نغښتی دی. د لېونتوب او پرېشانۍ د مفهوم مقابله نقطه کې، هوښياري او عقل او ادراک او اندنه او تدبير دی. پر دې بنا له «ناس» سره د «جِنّة» تقابل ته له پاملرنې سره پوهېږو چې بني آدم ته له دې لامله «ناس» وايي چې د تفکر او تعقل استعداد لري.

لکه څنګه چې ډېريو له لغت پوهانو ويلي د ناس کليمه که د (نَوَسَ) له رېښې اخيستل شوي وي، [په المعجم المفهرس او د قرآن قاموس کې يې هم په همدې رديف کې ځای نيولی]، او ددې لغت اصلي مفهوم ، نوسان او تردد او هڅه او تلاش، تحرک او خوځښت دی، د «ناس» سره د «جن» تقابل ته له پاملرنې سره کېدی شي دا ډول نتيجه واخيستل شي [والله اعلم] چې آدمي داسې يو موجود دی چې د اند او تفکر او تعقل د ځواک او هاغه استعداد چې د عالم د پالونکي ښتن د «اسماء» د شناخت او پېژندلو لپاره د هغه په بنسټ او خته کې يې امانت ايښی، هڅه او تلاش او منډې ترړې خېرنه او پلټنه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېژندنه پيل کوي او پل په پل، ګام په ګام د اسماء د آګاهۍ او پېژندنې او پالونکي ښتن ته د نژدېوالي پر لور اوچتو علمي پوړونو ته رسېږي.

يو ځل بيا دا نکته تر پاملرنې لاندې نيسو چې قرآن د خدای تعالی له نوم (بسم اللّه...) سره پيل کېږي او د ناس له کليمې سره پای ته رسېږي. ددې کتاب يو لور ته د ټولو ارزښتونو او اسمائو سرچينه برېښي او د هغه بل لور ته د يو موجود هاغه تنده او استعداد دی چې د تفکر او اندنې او تعقل او هڅې، تدبر او تدبير پر ځواک بايد خپل ځان ژوندبښونکي سرچينې ته ورسوي. ددغې لارې د وهلو او د هغې له راز راز خطرونو څخه د بچ کېدو او د ځان د سلامتۍ لپاره، خدای تعالی توصيه کړې چې له ډول ډول شرونو څخه، د هغه د «ربوبيت»، «مالکيت» او «الوهيت» وُرشو او دامان ته پناه يوسو. دادی موږ يو او د هغه پر لور پر لارې يون کوو.

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ، مَلِكِ النَّاسِ، إِلَهِ النَّاسِ، مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ، الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ، مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ.

بني آدم د يو عمر هڅو او تلاش او تحرک او بې قرارۍ او اضطراب په پايله کې، بالاخره له خپل تفکر او اندنې او تعقل او تدبير سره په کوم يو پوړ او پناه ځای کې کولی شي سوکالۍ، آرام او قرار ته ورسېږي؟ فرعون چې خپل ځان يې «رب الاعلی» انګېره آيا هغه دا آرامش، سوکالي او هوساينه ساتلی شوه يا «رب الناس»؟ سلطانان او پادشاهان او جباران چې خپل ځانونه د خلکو د مال او ځان مالکان ګڼې، آيا هغوی پناه ورکولی شي يا «ملک الناس»؟ آيا جوړشوي خدايان او بشري بُتان او «الهه» او اصنام، پيران او قبرونه، بني آدم واقعي او رښتيني مينې او عشق او د زړه سُود، تسل او ډاډ ته رسولی شي يا «الهِ الناس»؟

بني آدم له خپله اصله له لېرې والي سره په دې نا آشنا او له تېرې او داړنې څخه په ډکې تمدن والا دنيا کې، په کوم ځای کې کولی شي انس او

(c) ketabton.com: The Digital Library

الفت واخلي او له چا سره د زړه غم او د بېلتون درد ووايي؟ له احبار او رهبان او د دين او مذهب روحانيونو سره چې د خلکو د «رب» په مقام کې کېني يا «رب الناس»؟ «اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ...» [توبه ۳۱(۹:۳۱)] «هغوی خپل ديني عالمان او راهبان د الله پر ځای [لکه] د [داسې] اربابانو په توګه [چې د مطلقه ولايت لرونکي دي] ونېول....».

بني آدم هېروونکی او د «نسيان» اهل دی او «ناس» نومول شوی چې ناشکره او غافل طبيعت يې ځرګند شي. خو د خدای تعالی دا غوره مخلوق کوم څيز هيروي؟ آيا خوراک او څښاک هيروي [چې معمولاً نه هيرېږي] يا ورځ او ساعت او مياشتې دومره اهميت درلودلی دی چې د ځانګړي خصلت په عنوان دې موجود پورې اړه ونيسي؟ يا د عادي نسيان څخه بر او اوچت کوم نسيان د خدای تعالی ددې مغرور مخلوق لمن نيولې ده؟

حقيقت دادی چې غافل او ناشکره بنی آدم مهمترين څيز چې تل بايد د هغه يادونه وکړي او ذکر يې کړي، هيروي او له ياده يې وباسي، سره له دې چې خدای تعالی د خالق او پنځوونکي په توګه پېژني، خو د هغه په هماغه لومړی پنځونه کې خبره لنډوي او خلاصه کوي او د خپل ژوند پر شېبو د هاغه لايزال تدبير او ربوبيت هيروي. سره ددې چې هغه د آسمانونو او ځمکې مالک ګڼي، خو سر د پادشاهانو او ملوکانو او د قدرت او ځواک او ثروت د اربابانو پر درشل ټيټوي او هغوی د ځان او مال د مالکانو په توګه پېژني .... او بالاخره سره له دې چې هغه په خبرو او ادعاګانو کې د ټول عالم او کايناتو خدای ګڼي، خو عملا نور خدايګان او خدايګوټي نمانځي او د هغوی په دروغجنو درشلونو کې د هغوی حمد او ثنا وايي او په غوړه مالۍ يې ستاينه کوي. په دې ترتيب هاغه څه چې هيروي او د «ناس» عنوان ورته اړين کوي، همدا د خپل خالق ربوبيت، ملوکيت او الوهيت يې دی. داسې هېرونه او نسيان چې د پالونکي څښتن له ياده په خالي سينو کې د وسوسو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جني او انسي خنّاسانو د حضور ځمکه او ډګر دی. نو همدا لامل دی چې ددې مزمنې او وژونکي بيمارۍ د درمل لپاره بايد خپل لومړني فطرت ته ورستون شي او هاغه پالونکي ښتن ته له پناه وړلو سره چې د خلکو رب، مِلک او اِله دی، خپل ځان د هغه د لطف او کرم په ورشو کې وساتي.

دنني شرونه

کوم شر چې د انسان له دننه راولاړېږي، له هاغې اغېزمننې او انفعاله اوچتېږي چې د جن او انس خنّاسانو د وسوسو په مقابل کې يې له ځانه ښکاره کړي. لکه څنګه چې راز راز ميکروبونه زموږ په چاپيريال فضا کې خپاره دي، خو يوازې هاغه مهال ناروغېږو چې د ارواېي سترېا، کمخوبۍ، بد هضمۍ او ددې په څېر د نورو له لامله په ضعف او د دفاعي ځواک په لږوالي اخته شوي اوسو، شيطاني وسوسې او تحريکونه او پارونې او تلقينونه د ټولو لپاره، حتا د خدای تعالی د غوره شوو پيغمبرانو لپاره شتون درلودلی، خو هغوی د ايمان او ارادې په ځواک شيطان ته ډګر نه ورکاوه.

«وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ...» [حج۵۲(۲۲:۵۲)] او موږ تر تا مخکې هيڅ استازی او نبي داسې نه دی لېږلی، مګر دا چې هر مهال يې د کومې هيلې او ارمان اراده کوله [چې خلک د هدايت په لارليک کې يو پل مخکې بوزي]، شيطان د هغه په ارمان [= د رسالت موخې] کې [د شک او ترديد] القاء اچوله.

داسې ښکاري چې د آدمي په روح کې د شرک او کفر او نفاق د نفوذ او ودې لپاره مساعده او مناسبه ځمکه او ډګر، هماغه انحراف او کوږوالی وي چې ددې سورة په پيل کې د خدای تعالی د ربوبيت، ملوکيت او الوهيت ته د توضيح په ترځ کې ورته اشاره شوې ده. په داسې ډول چې د بني آدم د سلامتۍ يا روحي بيمارۍ ميزان، سره له دې چې پر «الله» او د هغه پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خالقيت هم معتقد وي، کېدی شي د هماغو دريو بنسټونو: رب، ملک او اله په نسبت د هغوی د انګېرنې او تعبير يوه تابع وګڼل شي. قرآن په ډېره ښه توګه څرګندوي چې څه ډول انسانان د الله پر ځای نور شريکان خپل «رب»، «ملک» او «اله» نيسي او د هغوی په ډُرشل کې د تسليم، تعبد او بنده ګی سر ټيټوي. چې ښه ساری يې د فرعون آل او پيروان دي.چې د تاريخ د هاغه ستر مستکبر ادعا يې ومنله او باور يې کړه او د هغه تعبد او بنده ګي يې وکړه:

د «ربوبيت» په اړه: «فَحَشَرَ فَنَادَى. فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى [نازعات۲۳ (۷۹:۲۳) او ۲۴] «فرعون خلک راټول کړل او آواز يې وکړ چې زه ستاسو ستر رب يم».

د «ملوکيت» په اړه: «وَنَادَى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِنْ تَحْتِي ....» [زخرف۵۱(۴۳:۵۱)] «او [له بل لوري] فرعون د خپل قوم په منځ کې [له فريبګرو تبليغاتو سره] چيغه کړه چې: ای زما قومه! آيا د مصر واکمني [=مالکيت او سلطنت] او دا نهرونه [له نيله رابېلې شوي ځانګې] چې زما تر اختيار لاندې بهيږي، زما نه دي؟...»

د «الوهيت» په اړه: «وَ قَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي...» [قصص۳۸ (۲۸:۳۸)] «فرعون وويل ای د سروالو ډلې، زه له خپل ځان پرته تاسو لپاره کوم خدای نه پېژنم...».

«قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ» [شعراء۲۹(۲۶:۲۹)] «ويې ويل که غير له ما کوم بل خدای ونيسې هرومرو به تا له زندانيانو کړم».

کېدی شي پورتني آيتونه ذهن ته داسې يو تصور القاء کړي چې فرعون د خدايي او خالقيت ادعا کوله، په داسې حال چې په هيڅ ډول داسې نه ده او مقصد يې د خلکو له «رب» يا «اله» څخه په پورتنيو آيتونو کې، هماغه څيز دی چې ددې کليمو له لغوي معنا څخه راوځي، يعني زه ستاسو سرور او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختیار خاوند او ارباب او ستاسو لوی یم او باید زما په نسبت د مینې، زړه بایلنې او د زړه راضي والي حالت ولرئ. اصلاً پر فرعون د درباریانو نیوکه په دې کې وه چې ولې دې موسی او د هغه قوم آزاد پرېښی چې په هیواد کې فساد وکړي او تا او ستا خدای نالیدلي ونیسي. «وَقَالَ الْمَلأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَذَرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَآلِهَتَكَ...» [اعراف۱۲۷(۷:۱۲۷)] «او د فرعون د قوم سروالو وویل: آیا موسی او قوم یې [د هغوی غورځنګ ته له پاملرنې پرته] پرېږدې چې په دې هیواد کې فساد [=دحاکم نظم پر خلاف؛ عمل] وکړي او [موسی] تا او خدایان دې پرېږدي؟ ...»

له دې خبرې معلومېږي چې فرعون پخپله د یوه اله نمانځونکی وو او خلکو فرعون، «اله» د خالق په معنا نه پېژانده او یوازې د هغه د حکمونو او امرونو پلیونان ول، د هغه د فکري خط په نسبت یې د تعبد او تسلیم حالت درلود او د هغه «امامت» او دیني او سیاسي ولایت، پالنې او روزنې ته یې غاړه ایښې وه. د «اله» معنا همدا ده چې انسان د یو څیز په نسبت عاشق او زړه بایلودی وي.

«وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنْصَرُونَ» [قصص۴۱(۲۸:۴۱)] او هغوی [فرعونیان] مو سرلاري وګرځول چې [خپل پلیونان یې د نېمګرغۍ پر ځای] د اور لور ته بلل او د قیامت پر ورځ به مرسته ورسره ونشي. لکه څنګه چې قرآن د اشخاصو لپاره له خپل ځانه راضي والی او د نفس له هوا څخه پلیوني «د نفس نمانځنه» او اله ګرځونه نومولې ده: «أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ ...» [جاثیه۲۳(۴۵:۲۳)] [له سرلیک سره د عمل اړیکي ته له پاملرنې سره] آیا هغوی ته دې پاملرنه کړې چې د خپل نفس هوا یې خپل معبود نیولی دی او خدای هم هغه، له علم سره [سره چې لري]، لاروركۍ ته سپارلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضـرت يعقـوب(ع) د مرگ پر مهال لـه خپلو زامنو پوښتنه کـوي چې لـه ما وروسته بـه د څـه څيـز عبادت کـوئ؟ [مـا تعبـدون مـن بعـدی]، لـه هاغـه شـناخت او انتظـاره چـې د داسـې پيغمـبر لـه کهولـه شـونی دی ولـرل شي، داسـې نـه بريښـي چـې د هاغـه حضـرت انديښـنه دې د عـام شـوو بتـانو د عبـادت پـه نسبت وي، بلکـې ډېری هماغـه د عبادت حقيقـي معنـا يـې تـر نظـر لانـدې ده چـې غالبـاً پـر اللـه لـه اعتقـاد سره مـل، بېلـو شريکـانو پـورې اړه نيسـي. او ددوی سـپېڅلو روزل شـوو زامنـو ځـواب هـم لـه دې پرتـه نـه وو چـې: «...سـتا خـدای او سـتا د پلرونـو، ابـراهيم او اسماعيل او اسحاق، واحد خدای نمانځو او هغه ته تسليم يو:

«...نَعْبُـدُ إِلَهَـكَ وَإِلَــهَ آبَائِـكَ إِبْـرَاهِيمَ وَإِسْـمَاعِيلَ وَإِسْـحَاقَ إِلَهًـا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ» [بقره۱۳۳(۲:۱۳۳)]

خــو ډېـرى د خــداى بنــدگان، لــه «اللــه» پرتــه نــور کســان الهــه نيســي. نــه دا چــې پــه رښــتيا پــر هغــوې عاشــقان او زړه بــايلودي وي، بلکــې د همــدې لپــاره چــې تکيــه ځــاى او ملاتــړ او د يــو عــزت لاســوند يــې مونــدلى وي: «وَاتَّخَــذُوا مِــنْ دُونِ اللَّــهِ آلِهَــةً لِيَكُونُــوا لَهُــمْ عِــزًّا. كَــلَّا سَــيَكْفُرُونَ بِعِبَــادَتِهِمْ وَيَكُونُــونَ عَلَــيْهِمْ ضِــدًّا» [مــريم۸۱(۱۹:۸۱) او ۸۲]. او [منکرانــو] د اللــه پــر ځــاى، معبــودان ونيــول چــې د عــزت لامــل يــې وي [= د روزگــار پــه پېښــو کــې يــې ملاتــړ وي]. هېڅکلــه [داســې نــه ده]! ډېــر ژر بــه [پــه قيامــت کــې د هــاغو معبودانــو] د نمــانځنې [لــه اغېزمنــوالي] هغــوی منکــر شي او ددوی پر ضدّ به شي.

دادی ددې لپـاره چـې پـه دريـو موضـوعگانو: ربوبيـت، ملوکيـت او الوهيت کـې پـه بهتره توگـه د انسان د انحـراف پر ډوگرونو پـوه شـو، د قرآن هـدايت تـه زړه سپارو او سربېره پـر هاغـه څـه چـې د فرعـون پـه اړه ويل شوي، نور آيتونه هم تر پاملرنې لاندې نيسو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف : ربوبيت

هاغه څه چې فرعون انکار ترې کاوه، د خدای شتون نه بلکې، د هغه ربوبيت او تدبير د خلکو د اختيار د خاوند او سرور په عنوان وو له همدې لامله يې هم له موسی او هارون (عليهما السلام) څخه پوښتنه کوله: «ستاسو رب څوک دی؟» «قال فمن ربکما يا موسی» [طه۴۹(۲۰:۴۹)] او اصلاً د عالميانو پالونکی څښتن څه څيز دی؟ «و قال فرعون و ما رب العالمين» او د موسی(ع) ځواب هم عمدتاً د هماغه خدای د ربوبيت نقش وو چې هغه يې د خالق او پنځګر په توګه پېژانده.

د اسلام پيغمبر هم د هاغو مشرکينو په مقابل کې چې پر الله له اعتقاد سره، د هغه له ربوبيته منکرېدل، فرمايي: « قُلْ أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ ...» [انعام۱٦۴(٦:۱٦۴)]. «ووايه: آيا له «الله» پرته بل «رب» [= خپل خاوند، سرور او ارباب] اختيار کړم، حال دا چې هغه د ټولو څيزونو «ربّ» [=داختيار خاوند او چلوونکی] دی....»

انسانان سره له دې چې په دنيا کې ډول ډول اربابانو ته پناهنده کېږي، خو د قيامت په ورځ به له هغوی سره جګړه او دښمني کوي، چې هغوی يې په ربوبيت کې له خدای تعالی سره برابر ګرځولي ول:

«قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ. تَاللَّهِ إِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ. إِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ. وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ.» [شعراء۹٦(۲٦:۹٦) تر ۹۹].

هلته، په داسې حال کې چې يو بل مقصّر ګڼي، وايي: په خدای سوګند چې په ښکاره ګمراهۍ کې ولو. هغه مهال چې تاسو [د زر او زور او تزوير اربابان] مو [عملاً] له رب العالمين سره برابر ګڼلئ، موږ له مجرمانو [= له خدای او خلکو بېل شوي/ باطلو اربابانو] پرته بل چا بې لارې نه کړو [= زموږ د بدمرغۍ لامل هغوی ول، نه موږ پخپله].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هاغه موردونه چې بني آدم د «رب» په نيولو کې په لاروركې اخته کيږي په لاندې توګه يې په لنډ ډول ذکر کوو:

الف: ۱- پادشاهان او سلطانان - بنايي [په انحرافي حالت کې]

د «رب» د اطلاق تر ټولو ډير موردونه پادشاهانو او امراء او ملوک ته اړوند وي چې تر واکمنۍ او حکومت لاندې خلکو او پرګنو، د اختيار خاوندان، سروران او اربابان ګڼل کيدل. د يوسف سورة له دې ليده ډيرې زياتې نغوتې لري:

«يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ»

[يوسف۳۹ (۱۲:۳۹)] . اى دوه زنداني ملګرو! آيا خپاره واره [او ګڼ شمېر دنيائي پالونکي او] اربابان غوره دي يا [په ټوله هستى برلاسى] يو زورور [اوځواکمن] "الله" ؟!

«يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا ...»

[يوسف۴۱(۱۲:۴۱)]. «[دادى] اى زما د زندان دوو ملګرو! يو به له تاسې [آزاد او] او د خپل څښتن [= فرعون] د شرابو ساقي به شي....».

«وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ...» [يوسف۴۲(۱۲:۴۲)]. «يوسف له هغو دوو يوه ته، چې د خوشې کيدو ګومان پرې وو، وويل: خپل خاوند [= فرعون] ته دې زما [د بې دليله زنداني توب] يادونه وکړه. خو[د دربار د بزم او شراب خوړلو مجلسونو کې د بوختيا له امله] شيطان دغه يادول ترې هير کړل...».

«وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ...»

[يوسف۵۰(۱۲:۵۰)]. «او پاچا [د خوب د تأويل له اوريدلو وروسته] وويل: ما ته يې راولئ! خو کوم مهال چې[ديوسف خوا ته د پاچا] استازى ورغى، [يوسف ورته] وويل: خپل ارباب ته دې ورستون شه....».

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ – احبـار او رهبـان – هيرووونکـي بشـر نـه يـوازې ځـواکمن واکمنـان، بلکـې د ديـن او مـذهب متوليـان او چارسـمبالي يـې هـم د خـدای پـر ځـای ارباب نيـولي دي: «قُـلْ يَـا أَهْـلَ الْكِتَـابِ ... وَلَا يَتَّخِـذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِـنْ دُونِ اللَّهِ...» [آل عمران۶٤(۳:٦٤)].

وواېـه: ای کتـابوالو ... او ځينـې لـه مـوږ [آدميـانو] ځينـې نـور د خدای پر ځای ارباب [= د اختيار خاوند] و نه نيسو....».

«اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ...» [توبه۳۱(۹:۳۱)]. «هغـوی خپل ديني عالمان او راهبان د الله پر ځای [لکه] د [داسې] اربابانو پـه توگـه [چې د مطلقه ولايت لرونکي دي] ونيول....».

۳ – پرښتې او پيغمبران –

«وَلَا يَـــأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِـــذُوا الْمَلَائِكَـــةَ وَالنَّبِيِّـــينَ أَرْبَابًـــا...» [آل عمـران۸۰(۳:۸۰)]. «خـدای تاسـو تـه [هيڅکلـه] د پرښـتو او پيغمبرانـو د ارباب نيولو فرمان نه درکوي....»

ب ـ ملوکيت [پادشاهي]

همدا راز د يوسف په سورة کې لکه څنگه چې د «رب» نوم په ډېرو ځايونو کې د مصر پاچا ته، د هاغې اوېجې او هيواد د اختيار د څښتن او ستر په عنوان دلالت کوي. نور نومونه لکه سيد، عزيز او مَلِک چې خدای تعالی ته ځانگړي دي هم هغه ته يې اړيکه نيولی ده، همدا راز په ۵۵ آية کې د حفيظ او عليم نومونه د حضرت يوسف په اړه او په ۹۳ او ۹٦ د «بصير» نوم د حضرت يعقوب په اړه کارول شوی دی.

په داسې ډول چې له ۱۱ موردونو څخه چې د ملک لفظ په قرآن کې کارول شوی ۵ مورده يې په همدې [د يوسف سورة] کې ځای لري. او حتا په يو آيت کې د مَلِک او ربّ هر دواړه کليمې يو ځای په همدې معنا کارول شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي: «وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ...» [يوسف۵۰(۱۲:۵۰)]. «او پاچا [د خوب د تأويل له اوريدلو وروسته] وويل : ما ته يې راولئ ! خو کوم مهال چې[ديوسف لور ته د پاچا] استازی ورغی، [يوسف ورته] وويل: خپل ارباب ته دې ورستون شه....».

په قرآن کريم کې د مَلِک عنوان هم د خدای تعالی لپاره کارول شوی هم د انسانانو لپاره، له دې توپير سره چې د خدای تعالی په اړه له يوه داسې صفت لکه «ملک الحق» يا «ملک القدوس» سره مل شوی دی ددې لپاره چې هغه يې له دنيايي ملوک له ناپاکی او بطلان څخه بېل، خپلواک، سپېڅلی، بري او بې عيب معرفي کړی وي.

حقيقت دادی چې هيڅ کوم ملوکيت د الله له ملوکيت پرته شتون نلري او آسمانونه او ځمکه د هغه دي. خو د حکيمانه مشيت او ارادې پر بنا د انسانانو د ابتلا او ازمېښت له کبله داسې امکان موقتاً ځېنو کسانو ته ورکوي يا له هغوی يې اخلي:

«قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ...» [آل عمران۲۶(۳:۲۶)]. «ووايه: ای خدايا، ای د هستی واکمنه! مُلک [= واکمني او حکومت] چې هر چاته وغواړې [= د مقدر کړو نظامونو پر بنسټ] ورکوې او له هر چا چې وغواړې بېرته اخلې ....».

کېدی شي ځېنو انبيائو لکه داؤد او سليمان ته داسې يو ملک عنايت کړي، يا ستمگرو جبارانو ته چې پر دنياپالو بېلارو او لارورکو خلکو واکمني کوي.

[د حضرت يوسف په اړه چې وايي؛] «رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ...» [يوسف۱۰۱(۱۲:۱۰۱)]. «[پالونکيه] ربه ! تا ماته له واکمنی [يوه برخه] راکړه...» ـ [د حضرت داؤد په اړه:] « قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي....»[ص۳۵(۳۸:۳۵)]. «ويې ويل : پالونکيه خښتنه! ما وبښه او داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

واکمني ما ته بخشش کړه چې له ما وروسته يې هيڅوک وړ نه وي...»

«وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ» [ص۲۰(۳۸:۲۰)]. او د هغه واکمنی ته مو هم ټېکاو [= د ځواک دوام] ورکړ او هغه ته مو حکمت او [دخلکو په اختلاف کې] د نياو په اړه مو د غوڅو پرېکړو هنر ورکړ. ـ

[د بني اسرائيل په اړه] «... إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا ...» [مائده۲۰(۵:۲۰)]. «...چې ستاسو په منځ کې يې [ستاسو د لارښوونې لپاره] پيغمبران وګومارل او تاسو يې [د اسارت او ذلت له دوران وروسته، د خپل هيواد او سرليک حاکمان او] واکمنان وګومارلئ...» ـ

[د آل ابراهيم په اړه] «...فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا» [نساء۵۴(۴:۵۴)]. په تحقيق موږ د ابراهيم آل [= هر دواړو د اسماعيل او اسحاق نسل] ته کتاب او حکمت او [همدا راز] ستره واکمني ورکړه [او د اسلام پيغمبر هم له آل ابراهيم څخه دی].

ج ـ الوهيت:

له «اله» څخه مقصد هاغه څيز دی چې انسان د هغه پر جلال او جمال عاشق شي، مين شي او د هغه د عظمت او ستروالي، برم او عزم په نسبت د زړه ورکونې او ځان بايلنې احساس کوي. لکه څنګه چې ډېرى انسانان د ربوبيت او ملوکيت په ډګر او زمينه کې په «نسيان» [او هيرونې] اخته کېږي او د دنيوي اربابانو او ملکانو په کندو او شويندځايونو کې غورځېږي، د الوهيت په زمينه او اړوند کې هم لکه د قدرت او ثروت د اربابانو د برم او جلال او جبروت په مقابل کې خپل ځان بايلي. سره له دې چې له خدايه انکار نکوي، خو عملاً بل «اله» ته بنده ګي کوي.

کېدی شي دا «اله» فرعون وي يا پرښته او پيغمبران او يا د نفس هوا «وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِنْ دُونِهِ...» [انبياء۲۹(۲۱:۲۹)]. «او [که] څوک له هغوی ووايي [= ادعا وکړي] زه [هم] غير له خدايه يو معبود يم....».

(c) ketabton.com: The Digital Library

«لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا إِلَهٌ وَاحِدٌ...» [مائده۷۳(۵:۷۳)] بې له شکه هاغو کسانو [هم] چې يې وويل: اللّه له درې ګونيتوب څخه درېيم دی، کفر کړی. او له يو خدای پرته هيڅ معبود نشته، «أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ ...» [فرقان۴۳(۲۵:۴۳)] آيا هاغو کسانو ته دې، چې د خپل نفس هوا يې خپل خدای نېولی [= چلن يې د ځان پالنې او د نفس له لېوالتيا د پليونی پر بنسټ دی] پاملرنه کړې؟

په هر حال کې توپير نکوي، که قرار پر دې وي چې «اللّه» يوازې يوه مقدسه کليمه او لفظ وي او الوهيت عملاً او پخپله واقعي معنا او مفهوم باطلو اربابانو ته اړيکه ونيسي، نشي کېدی د شرک په ډولونو کې کوم توپير قائل شو بلکې د هغې ټول ډولونه، که څه هم لکه تثليث ته د قائلينو په څېر د بنه نيت له مخې وي، باطله او ورکه لار ده.

او په دې توګه د توحيدي امت آخرينو پليونانو او پيروانو که غوښتي وي، د الهي هدايت د کتاب له ختمولو وروسته، له دا راز کندو او ښويندځايونو څخه خوندي او مصئون وي، بايد د «رب الناس»، «ملک الناس»، او «اله الناس» دُرشل ته پناه وړونکي شي.

نو د پورتنيو تشريحاتو د لنډيز په توګه ويلی شو چې؛ د قدرت له نظره کېدی شي انسان، له خدای پرته، نورو قدرتونو ته هم تړاو ولري او د هغوی پر وړاندې د تعظيم سر ټيټ کړي. دا شرک دی او له خدايه لېرې کېدل. همدا راز د ثروت په اړخ کې هم کېدی شي انسان خپل رزق او روزي او د ژوند تېروني وسيلې او توکي د بل چا يا د نورو کسانو په لاس کې ووينې. نه دا چې خدای نه مني، او له خدايه انکار وکړي، نه، خو د امېد سترګې د بل کس يا نورو کسانو د ورکړې لاس ته وګنډي؛ د ژوند او رزق په اړه هم هغه يا هغوی ته سترګې ولري، او لاس يې ورته نېولی وي. او دا د انحراف او کږېدنې بله پايه او کږلېچ دی. خو له قلبي جنبې او د هغه له اړيکو هم، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

عشق او فرهنګ او هنر او ددې په څېر ځيزونه رانغاړي، له دې اړخه هم کېدی شي د انسان قلبي اړيکه د غير له خدای سره وي.

هر يو له درې واړو چې پورته مو وويل، کېدی شي د انحراف لامل وي. د قرآن په ګواهی، فرعون د هر دريو ادعا کوله. دا چې ويل يې: «...أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ» [نازعات۲۴(۷۹:۲۴)] «...زه ستاسو لوړ ربّ او تر ټولو اوچت خدای يم». د هغه مطلب له دې چې «ستاسو رب يم» دا نه وو چې ما تاسو خلق کړي او پنځولي ياست بلکې ويل يې زه ستاسو يوازينی ارباب يم او تاسو فقط بايد زما خبره ومنئ او زما خبرې ته غوږ نيولي اوسئ؛ ستاسو د ټولنې ارباب زه يم. نو، فرعون د ربوبيت ادعا کوله. د هغه دويمه ادعا «ملوکيت» وو. «مَلِک» يعنې پادشاه او د مُلک خاوند. او مُلک يعنې سلطنت او د واکمنۍ اويجه او قلمرو. نو د فرعون دويمه ادعا دا وه چې ويل يې مُلک هم زما دی. ويل يې: «...قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ...» مګر د مصر مُلک، د مصر ځمکه، زما نه ده؟ «...وَهَـٰذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي...» [زخرف۵۱(۴۳:۵۱)] مګر نبايد د نيل رود او ځانګې يې زما په فرمان وويشل شي؟ يعنې ددې اويجې او سيمې اوبه کول او خړوبول زما په فرمان دي او زه امر او دستور ورکوم چې کوم ځای ته دې اوبه ورکړل شي او کوم ځای ته دې ورنکړل شي. نو هم يې د ملوکيت او هم يې د الوهيت ادعا درلوده، چې ومو ويل د خالقيت په معنا نه دی.

يا هغه مهال چې د فرعون ساحرانو ايمان راوړ، وايي: «قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَـٰهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ» [شعراء۲۹(۲۶:۲۹)]. که له ما پرته مو کوم «رب» او «اله» اختيار کړ، تاسو به بنديان کړم او سخته جزا به درکړم. نو، فرعون غوښتل هاغه درېواړه ساحې په خپل کنټرول او موټي کې ولري. او دا يې انګېرله او ويل يې: امر زما امر دی؛ ټول خلک بايد زما د هوډ، ارادو او پټيل شوو شخه پليوني او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پيروان اوسي. يوازې زه يم چې فرمان ورکوم. مالکيت زما دی او يوازې هاغه څوک چې تاسو ټول بايد ورسره مينه ولرئ، زه يم. کله چې هغوی پر موسی ايمان راوړي، هغوی ته وايي: «...آمَنْتُمْ بِهِ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَکُمْ...» [اعراف۱۲۳(۷:۱۲۳)] مخکې له دې چې زه اجازه درکړم پر هغه ايمان راوړئ؟! يعنې حتا ايمان، چې قلبي او د زړه چار دی، د هغه په اجازې پورې اړوند او تړلی وو! يعنې حتا ستاسو زړه هم ستاسو په خپل اختيار کې نه دی. په هر حال کې د انحراف او کږېدنې دا درې خطرونه تل د انسان لپاره شتون لري.

اوس، چې د قرآن په دې آخري سورة کې مو دا آگاهي پيدا کړې او غواړو خدای په آماني ورسره وکړو، خدای تعالی فرمايي د هغه دغو دريو ستايننومونو ته بايد پناه يوسئ:

لومړی: قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ. ووايه هغه زما ارباب دی او زه هغه ته پناه وړم. د ناس ارباب يعنې د ټولو انسانانو ارباب او د عالم د ټولو انديالو ارباب. «انسان»، يعنې هغه موجود چې د اند خاوند دی، بايد اند وکړي چې د هغه ارباب دا دنيايي اربابان نه دي او نشي کېدلی اوسي.

حضرت يوسف خپلو دوو زنداني ملگرو ته وويل: «آيا مختلف اربابان بهتر دي يا پر ټولو مسلط او برلاسی يو خدای؟» «... أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ...»آيا خپاره او مختلف اربابان بهتر دي «...أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ». يا هغه اللّه چې واحد دی او د هستۍ پر جهان برلاسی دی؟ [يوسف ۳۹ (۱۲:۳۹)]

په دنيا کې تل له خدای تعالی پرته نور اربابان هم پيدا کېږي. دا اربابان هم کېدی شي قدرتمندان او سلاطين وي او هم روحانيون. دا سمه ده چې ربوبيت [ارباب او د اختيار خاوند توب] د ځواک او قدرت له درې گونو څوکو څخه يوه ده، خو انسانانو عمدتاً د نورو دوو څوکو نماينده گان هم د خپل «ارباب» په توگه نيولي دي؛ قرآن د يهوديانو او مسيحيانو په اړه راوړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي چې «خپل احبار او رهبان یې د خدای پر ځای «ارباب» نیولي دي» قرآن د مسیحیانو په اړه فرمایي: «اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ...». [توبه ۳۱(۹:۳۱)]. دوی د یو واحد خدای پر ځای، د خپل دین عالمان ارباب نیولي دي. څه ډول یې هغوی خپل اربابان نیولي دي؟ دا ډول چې؛ هغوی چې هر څه وایي؛ دوی یې دربست ټول مني د هغوی تقلید کوي، مقلدین یې دي. د هغوی عالمانو د خدای حلال، حرام او د خدای حرام یې حلال کړي دي او دوی منلي دي او هر څه چې هغوی ویلي دي دوی سر ته رسولي دي. همدې ته «ربّ» وایي، یعنې د هغوی په خدایي نیول او اختیارول دي. یعنې هر څه چې هغه ووېل دوی یې مني، چون ارباب یې دی. نو کېدی شي د دین عالمان هم په ربّ مبدل شي؛ لکه څنګه چې سلاطین د انسان ربّ شي. هر څیز کېدی شي د انسان ربّ وي. دا هماغه ستر انحراف دی چې انسان ددې پر ځای چې اللّه خپل «ربّ» ونیسي، له هغه پرته نور په ربوبیت پیژني.

هغه خبره چې حضرت عیسی به تل ویله دا وه چې: «إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ...» [زخرف ۶۴(۴۳:۶۴)]. یوازې هغه اللّه زما ارباب او ستاسو ارباب دی. «...فَاعْبُدُوهُ...» د هغه عبادت وکړئ «...هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ». [آلعمران ۵۱(۳:۵۱)] دا لار نیغه او سمه ده. فرمایل یې؛ ولې ما پسې راغلي یاست؟ زه څه کاره یم؟ هر څه چې دی هغه دی. ستاسو ارباب او زموږ د ټولو ارباب هغه دی. که زه بیمارانو ته شفا ورکوم او مړي ژوندي کوم، دا داسې کار نه دی چې زما له لاسه وشي، یوازې هغه دی چې دا قدرت او ځواک ورکوي؛ او ماته یې هم دا ځواک راکړی دی، زما هر څه چې دي له هغه دي. إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ هغه الله چې قطعاً او یقیناً هم زما رب دی او هم ستاسو ربّ دی. او داسې توجه په غیر له خدایه بل هر چا ته تر ټولو ستر انحراف دی چې د بشر په تاریخ کې پېښ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضرت موسی په داستان کې هم وينو چې له فرعون سره د هغه ټول بحث د ربوبيت پر سر دی، نه الوهيت. تاسو وينئ پرله پسې فرعون ته وايي زه د «ربّ العالمين» له لور راغلی يم. او د هغه په ځواب کې چې پوښتي «ربّ العالمين» څوک دی، وايي ستا ربّ او ستا د پلرونو ربّ او ستا د نيکونو ربّ او زموږ د ټولو ربّ. او بيا فرعون وايي دا خبرې او مزخرفات څه دي چې وايي، موسی وايي؛ هغه د آسمانونو او ځمکې «ربّ» دی. بيا فرعون خپلو درباريانو ته وايي چې ووينئ دا سړی لګيا دی څه څيزونه وايي، موسی ورته وايي چې اللّه د مشرق او مغرب ربّ دی. او هغه دی چې ټول څيزونه د هغه په اراده او مشيّت څرخي او عالم د هغه په اراده ولاړ دی؛ هر څيز د هغه له مشيته پيدا کېږي دا هماغه يو حالت دی چې څوک له اللّه سره واوسي او له هغه سره ژوند وکړي.

کله چې موږ د چا په استخدام کې اوسو او رئيس ولرو، خپل ځان مکلف ګڼو چې ګهيځ د وخته کار ته حاضر شو او ناوخته نکړو ولې؟ چون ډارېږو تنخواه مو کمه نکړي يا له کاره مو ونباسي. ټول حواس مو هغه ته دي چې څه امر کوي او موږ څه کار بايد وکړو؛ ښه، څه ډول دی حې موږ خپل رئيس او د دنيا ارباب ته، چې مثلاً په اداره يا کارخانه کې يې کار کوو، په بشپړه توګه پاملرنه لرو او مراقب يو چې په هر حال کې د هغه رضايت جلب کړو او تل توجه لرو چې د هغه په استخدام کې يو او هغه کولی شي هره شيبه چې وغواړي له کاره مو وباسي، يا موږ ته امتياز راکړي، درجه مې ټيټه کړي، يا پورته مې يوسي؛ دا ټول د هغه په لاس کې دي. خو د جهان لپاره په کوم ارباب قائل نه يو؟ موږ له هر سيستم سره چې ژوند وکړو، بالاخره مافوق او يو رئيس منو او د هغه له غوښتنو سره سم عمل کوو، خو کله چې نوبت جهان ته رسېږي هغه له رئيس پرته ګڼو؟ البته همداسې او په ژبه يې منو، خو عملاً داسې چلن کوو چې ګواکې هغه شتون نه لري. «رب الناس» يعنې همدا، يعني باور ولرو چې انسانان يو رب لري او بايد هغه ته پناه يوسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خداى تعالى په فرمان کې د اسلام پيغمبر ته هم د اهل کتاب سره د وحدت لپاره يو له دريو وړانديز شوو شرطونو همدا، يو د بل ارباب نه نيول دي [آل عمران٦٤(٣:٦٤)]. هيڅ يو مؤحّد مجاز نه دى پيغمبران او پرښتې خپل ارباب ونيسي [آل عمران٨٠(٣:٨٠)]. «ربّيون»و [يا ربانيّونو] خداى تعالى د خپل واقعي ارباب په توګه پېژاند [مائده٤٤(٥:٤٤) او ٦٣(٥:٦٣)]، او پيغمبرانو خپلو پليونانو او پيروانو ته ويل: تاسو پخپله د آسماني کتاب له تعليم او تدريس سره ربّ پېژندى شئ [آل عمران٧٩(٣:٧٩)]. ومو ويل چې؛ له فرعون سره د موسى(ع) ټولې محاورې د ربوبيت پر سر وې، نه الوهيت [شعراء٢٣(٢٦:٢٣) تر ٢٨].

همدا راز له ابراهيم(ع) سره د نمرود ټوله دښمني او دليل راوړنه د ربوبيّت په اړه ول «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ» [بقره٢٥٨(٢:٢٥٨)]. آيا [د] هاغه چا [ماجرا] ته دې پاملرنه کړې چې [د تکبرَ او ځواک له دريځه] له ابراهيم سره يې د هغه د پالونکي ښتن په انکار کې محاجّه [او استدلال] وکړ؟ سره له دې چې هغه ته واکمني خداى ورکړې وه! هغه مهال چې ابراهيم وويل: زما پالونکى ښتن هاغه ځوک دى چې [پرله پسې] ژوند ښيي او [د زوړتيا د قانون مطابق] مړه کوي يې. [نمرود] وويل: زه يم چې ژوندي کوم او مړه کوم! ابراهيم وويل: نو [چې داسې ده] خداى تعالى لمر له ختيزه راخېژوي، نو [که ته د هستى چلوونکى او واکمن يې] ته هغه له لوېديزه راوخېژوه! نو [له دې استدلال سره هغه چې انکار يې کړى وو] هک پک شو. او خداى ستمګر خلک [د نېمکرغي او برياليتوب] موخې ته نه رسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شمېر له ليده د «ربّ» نوم د «الله» له نوم وروسته په يوازې توګه په قرآن کې د خدای تعالی د کارول شوو ټولو نومونو سره [پرته له الله] برابر دی؛ د «ربّ» نوم د رَبَب له رېښې [د اختيار خاوند او د اداره کوونکي ارباب په معنا] ۹۸۰ ځلې، او د رَبَوَ له رېښې [د روزونکي، وده ورکوونکي او اوچتوونکي په معنا] ۲۰ځلې، په ټوله کې ۱۰۰۰ ځلې په قرآن کې تکرار شوی دی، په زړه پورې دا چې د «اللّه» نوم هيڅکله له ضمير سره نه دی راغلی، خو د ربّ نوم [په ۹۷۰ موردونو کې چې خدای ته نسبت ورکول شوی] په ټوله کې له ضمير سره يا د مضاف په بڼه راغلی دی. [لکه: رَبِّکُم، رَبِّ السَّمَواتِ وَالْاَرْض] او يوازې دوه ځلې له نورو صفتونو سره په ترکيب کې ذکر شوی دی [ربّ غفور، ربّ رحيم].

ربوبيّت، لکه مديريت، معلمي او مربي ګري دوه اړخيز چار دی او پر يو ډول دوه اړخيزي اړيکې او تبادلې دلالت کوي، له دې کبله «ربّ» هيڅکله په خپلواکه بڼه له ضمير يا مضاف پرته په قرآن کې نه دی راغلی. مشرکين ددې مستقيمې او نېغې اړيکې له نفې کولو سره، واسطو او نورو عواملو ته متوسل کېدل او هغوی يې د خدای په نزد خپل شفيعان ګڼل.

دويم: مَلِکِ النّاسِ. مَلِک هم د پادشاه په معنا دی او هم د مالِک په معنا. په واقعيت کې د دغو دوو معناو ټولګه ده. دا جهان د اختيار او واک يو خاوند لري؛ يو پادشاه لري؛ د هستۍ داسې پادشاه چې په هغې کې يوازې د هغه حکم او فرمان جاري او ساري دی. ټولو انسانانو، د خپل ژوند په دوران کې، د خپلې زمانې د پادشاه فرمان ته سترګې درلودې او لري. البته په هر ځای کې اړين نه دی نوم يې پادشاه وي؟ په هر نوم يې چې وبولې، موخه يې هغه څوک دی چې واکمن وي، ځواکمن وي، فعلاً سپور دی، پلی نه دی. ټول انسانان هغه ته ګوري چې څه فرمان هغوی ته ورکوي. خو خدای

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعالی فرمايي فرمان د خدای فرمان دی؛ هغه د هستۍ پادشاه دی؛ يوازې هغه ته بايد پناه يوړل شي، نه دغو دنيايي «مَلِک»انو ته.

نو ملوکيت د توحيد د مثلث له دريو ګوټونو څخه يو ګوټ دی. ددې کليمې مشتقونه لکه: مَلِک [پادشاه، ټولواک]، مِلک، مُلک، مالک، ملائکه، او... په ټوله کې ۲۰۶ ځلې په قرآن کې تکرار شوي دي چې د پام وړ شمېر دی، چې د خدای «مالک»والی، د هستۍ د جهان په تصرف، واکمنۍ او حکم چلونه کې د هغه ځواک او قدرت څرګندوي. دا جملې چې د آسمانونو او ځمکې مُلک منحصراً خدای ته اړوند دي [وَ لِلَّهِ مُلْکُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ - لَهُ مُلْکُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ] ۲۲ ځلې په قرآن کې راغلي دي. همدا راز ټينګارونه لکه: بِيَدِهِ الْمُلْک [ملک د هغه د قدرت په لاس کې دی]، وَلَمْ يَکُنْ لَهُ شَرِيکٌ فِی الْمُلْکِ [د هغه لپاره په مُلک کې شريک نشته] په دې توګه مطلقه توانايي او ځواکمني بيانوي. که هم يو چا له ملک څخه کومه برخه او سهم وړی وي او له هغه پر يوې برخې تصرف او لاسرسی ولري، يو بخشش او لورونه ده چې خدای تعالی موقتاً په لنډمهالې توګه په اختيار کې ورکړې ده: «وَاللَّهُ يُؤْتِی مُلْکَهُ مَنْ يَشَاءُ» [او الله خپل ملک هر چا ته چې وغواړي - «د يو لړ نظامونو مطابق» - ورکوي]. دلته د مُلک معنا همدا واکمني، بولندويي او حکم چلونه ده.

په قرآن کې خدای تعالی مَلِک هم نومول شوی دی، چې «د هستۍ د جهان د پادشاه يا ټولواک» مفهوم لري. هغه هم بې نهايت مقتدر مطلق پادشاه [مَلِيکٍ مُقْتَدِر]. خو له کومې چې د تاريخ په اوږدو کې معمولاً پادشاهان په ناحقه واک ته رسېدلي دي، هغه «مَلِکُ الحَقّ» نومول شوی دی او له کومې چې ډېری وخت سلطانان او واکمنان له واکه په ناسمې ګټې اخيستو سره تورن، ناپاک او فاسد ول، خدای تعالی «مَلِکُ القُدُّوس» [بې نهايت پاک او سپېڅلی پادشاه] معرفي شوی دی. نو بې جهته نه دی چې د قرآن آخرين سورة داسې يو پادشاه ته له پناه وړلو سره نېکه پای او حُسن اختتام ومومي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه يوازې ملک الناس [د خلکو پادشاه او ټولواک] په دنيا کې نه دی، د جزا ورځ هم د هغه پر حکم او فرمان چلېږي او هغه «مالک يوم الدين» [د جزا د ورځې حکم کوونکی او نياومن] دی. که په دنيا کې يې په لنډمهالي توګه په انتخاب کې، اختيار او اراده مورږ ته عنايت کړې او بښلې ده، مطلقه ملوکيت يې په آخرت کې څرګندېږي. «لمن الملک اليوم لله الواحد القهار» [د نن ورځې مالکيت د چا دی؟ د برلاسي واحد خدای]. که څوک د ټولو څيزونو مطلق مالکيت د خدای په انحصار کې وګڼي او د قدرت او ثروت د اربابانو او دنيا پالو پانګوالو د اعتباري مالکيت لپاره اصالت قائل نه وي، د توحيدي مثلث په پېژندنه کې يې مهم ګام اوچت کړی دی.

دريم: إِلَٰهِ النَّاسِ. «إِلَه» هاغه څه چې انسان پرې مين او له ځانه پرې تېر شي. يعنې تر دې بريده له هغه سره مينه او محبت ولري. دا نه د قدرت د کچې پر بنسټ دی او نه د ثروت او پانګې پر بنياد. دا د انسان د زړه قصه ده، د الله تر نامه لاندې. تر لاندې ټولګه يې هنر دی او علم دی او په ټوليزه توګه ټول هاغه څيزونه چې زموږ له روح سره اړيکه لري؛ ټول هغه څيزونه چې موږ يې نمانځنه او پالنه کوو او د هغه نمانځونکي يو.

قرآن ددې شرکونو په ستاينه کې ذکر کړی دی او وايي: «ځينې له خلکو د خدای پر ځای ورسره شريکان، ساري او مل نيسي او هغوی لکه د خدای په څير خوښوي او مينه ورسره کوي! خو هاغو کسانو چې [رښتينی] ايمان راوړی دی تر ټولو زياته دوستي له خدای سره لري»

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللّهِ أَندَاداً او له خلکو ځينې کسان له الله پرته نور کسان بولي يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّهِ او داسې محبت له هغوی سره کوي لکه څنګه چې بايد له الله سره محبت وکړل شي. وروسته وايي وَالَّذِينَ آمَنُواْ أَشَدُّ حُبًّا لِّلّهِ

(c) ketabton.com: The Digital Library

[بقره۱٦٥(۲:۱٦٥)] او هاغه کسان چې مؤمنين دي له الله سره په شدت مينه کوي، نو واقعي مؤمن د الله په نسبت تر هر څه شديد عشق لري، مؤمن نشي کولی له الله پرته په بل چا کې تم شي، دا که هر څوک وي؛ پير وي، مير وي، امام وي يا امام زوی، يا که بل هر څوک وي يا هر څيز وي؛ مؤمن يوازې له خدای سره هاغه قلبي او احساسي تنګاتنګه اړيکه لري. نو، دا مورد هم يو له هاغو موردونو څخه دی چې شونی دی انسان منحرف او بېلارې شي.

نو «اِلَه» يو لغت دی چې د هر هغه څه لپاره چې انسان يې د معبود په توګه نيسي، که هغه حق وي يا باطل وي، استعمالېږي. خو «الله»، له معرفه الف او لام سره «اله» [معبود]، له واحد خالق څخه يو تعريف دی چې د نمانځنې لپاره يوازينی وړ معبود ګڼل کېږي. د ټولو پيغمبرانو بلنه او د «شرک او توحيد» په مبارزه کې اصلي مسئله د «ډېرو خدايانو» په مقابل کې «د يو خدای» تبليغ دی. په الوهيت کې بله مهمه نکته، جامعيت او له هغه څخه د انحراف ډول ډول والی دی؛ د ځان پالو الهه د هغوی د خپل نفس هوا ده [فرقان۴۳(۲۵:۴۳) او جاثيه۲۳(۴۵:۲۳)]، د يو شمېر کسانو لپاره: خوسکی [طه۸۸(۲۰:۸۸)]، بُت [انبياء٣٦ (۲۱:۳٦)]، پيغمبران [نحل۵۱(۱٦:۵۱) او مائده۷۳(۵:۷۳)] او نور مختلف ډوله الهه ګانې وې او دي چې کولی شي د هنر، علم، ورزش په نومياليو کې او هر هغه څه چې د انسان دزړه څښتن شي او هغه پر ځان مين کړي، څرګند شي.

بشري ټولنې هيڅکله له نمانځنې او پالنې خالي نه دي، اصلي ستونزه، په نمانځنه کې شراکت او له توحيده انحراف دی. داسې بريښي چې په خدای پيژندنې، اسلام پېژندنې يا قرآن پېژندنې کې هر راز څېړنه او تحقيق ددې مثلث له دقيقې او له ځيرنې پېژندنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرته شونی نه دی او هیڅ یو ایمان به ددې مفهومونو معنایي اوېجې ته له تسلیم مخکې د قبلېدو وړ واقع نه شي.

مخکې مو وویل؛ یوازې ددې مثل چې جهان یو خدای لري او یا موږ یو خدای لرو، چې ټول جهان يې خلق کړی، موږ یې خلق کړي یو، دا دینداري او توحید نه دی. مهم له خدای سره ژوند کول دي؛ له خدای سره تنفس کول دي. هغه خپل ربّ او هم مَلِک او هم اله ګڼل دي، هغه هم د ژوند په ټولو شېبو کې، زموږ ټول څیزونه له هغه دي او د هغه دي. که یوه شیبه د هغه عنایت او لورونه نه وي، موږ هیڅ څیز نه یو. نو دا جوته ده چې هره شېبه یوه تازه پنځونه ده، یوه لحظه، یوه شېبه که په موږ کې د وینې جریان قطع شي، یا تنفس مو بند شي او ساه وانخلو ، په موږ کې هیڅ نه پاتې کېږي. د ژوند هره لحظه په واقعیت کې خلق کېدنه پنځېدنه او معجزه ده.

نو داسې خدای ته، چې په هر دربواړو اړخونو کې زموږ خاوند دی پناه وړو. خو له څه؟ «مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ. الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ. مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ.»؛ مخکې مو ویلي ول چې د شرونو یو ډول دننی دی؛ د هغه دننی وسواس او دننی وسوسه ګري ده. یعنې هاغه څیز چې انسان ته لمسون او وسوسه کوي. د انسان نفس دی چې هغه وسوسه کوي؛ هم پخپله خپل ځان وسوسه کوي، هم شیطان یې په وسوسه کې اچوي. آدم د دوو ځواکونو په منځ کې په کشمکش کې دی: عقل او احساس [یاغریزې]. د سړي عقل وایي چې مثلاً مکوه، سم چار نه دی، درست نه دی، ستا حق نه دی، خو نفس پرله پسې انسان ته وسوسه کوي او هغه تحریکوي چې هاغه څه چې عقل یې منع کوي سر ته ورسوي. او شیطان هم لمسونه کوي، نو انسان تل د دننیو او بیروني وسوسو په نښه کې دی.

دلته چې د «وَسْوَاسِ الْخَنَّاس» لفظونه استعمال شوي دي؛ د وسواس معنا ده په بیا بیا په ځلونو وسوسه اچووونکی، او د وسوسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معنا ده پرله پسې له داسې طريقې يا طريقو د چا په زړه کې کومه بده خبره اچول دي، چې د هغه چا په زړه کې چې هغه خبره اچول شوې وي دا محسوس نکړي چې وسوسه اچوونکي دده په زړه کې کومه بده کومه بده خبره اچولې ده. د وسواس [وسوسې] په لفظ کې پخپله د تکرار مفهوم نغښتی دی، لکه څنګه چې په زلزال [زلزله] کې د حرکت د تکرار مفهوم نغښتی دی. دا څرګنده ده چې انسان په يو ځل لمسونه نه غولېږي د هغه د غولولو لپاره پرله پسې کوښښ کول اړين دی، له همدې لامله دا ډول کوښښ ته وسوسه او کوښښ کوونکي ته وسواس ويل کېږي.

د «خناس» لفظ له خنوس څخه دی چې معنا يې ده له ښکاره کېدو وروسته پټېدونکی يا له راتګ وروسته بېرته شا ته تلونکی، او چون خناس د مبالغې صيغه ده نو ځکه معنا يې ده؛ دا فعل په کثرت کوونکی، له دې څخه دا خبره څرګندېږي چې وسوسه اچووونکی د وسوسې اچولو لپاره په ځلونو ځلونو سړي ته راځي، او له دې سره چون خناس هم ورته ويل شوی نو دا مفهوم رسوي چې وسوسه اچوونکی په ځلونو پرله پسې وسوسه اچوي او شا ته ځي او بيا بېرته پرله پسې د وسوسې اچولو لپاره راستنېږي. په بله وينا يو ځل چې د وسوسې اچولو کوښښ يې ناکامېږي ځي او بيا بل ځل د همدې کوښښ لپاره دوه ځلي، درې ځلي او بيا بيا ځلې ځي راځي. نو «خنّاس» هم هاغه څيز دی چې مخ ښکاره کوي او پټېږي، او دا کار په تکرار کوي. ليدلي به مو وي چې، د شپې په پيل کې، چې ستوري راوځي، هی سترګک وهي؛ ښکاره شي او پټ شي او بيا ښکاره شي او پټ شي او دا کار پرله پسې تکراروي، سړیويني تل شته او نشته، شته او نشته. وسوسې هم همدا راز دي. تل شته او نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی نه پرېږدي، آرام او راحت يې نه پرېږدي. پرله پسې ځي او بېرته ستنېږي، افسرده او ځپلي انسانان دا راز دي. يو لړ خيزونه چې خيال کويويني او هغه تل په وسوسو اخته وي. حالت دائمي او تلپاتي نه دی، خو مزمن دی.

د «خَنّاس» کليمې د پوهېدو لپاره په قرآن کې له يوازيني بل مورده، چې دا کليمه په [تکوير۱۵(۸۱:۱۵)] سورة کې راغلې ده، کېدی شي مرسته واخېستل شي: «فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ. الْجَوَارِ الْكُنَّسِ.». د «جوار» کليمه پر جريان او حرکت درلودلو، او د «کُنَّس» کليمه پر پوښل شوي او پټ شوي دلالت کوي. ګواکې خنّاس د شيطان له تلپاتې وسوسه ګريو څخه وي چې منشأ او سرچينه يې ناڅرګنده ده او لکه د اعتياد او روږديتوب په څېر ځي او راځي او لاس نه اخلي [والله اعلم]. د هاغو کسانو حالت چې يو څيز ته وسواس او حساسيت ولري کېدی شي د شيطاني وسوسو د پوهېدو لپاره يو مثال وي.

فرض کړئ يو چا له مور سره تُندي او تيزي کړې ده، داسې خبره يې کړې ده چې پر مور بده لګېدلې، خو مور هوډ کړی غبرګون څرګند نکړو، خو آيا مور همداسې پاتې کېږو، آيا وسوسې مو پرېږدي. د شپې سړي ته خوب نه ورځي چې دا خبره مې اورېده ولې مې په همغه وخت کې ځواب نه دی ورکړی؛ هر څنګه چې کېږي بايد ځواب يې ورکړم او بايد غوږونه خلاص کړم او ښه په ادب يې کړم، چې بيا داسې جرئت ونکړي. ګهيځ يو ساعت مخکې سړی ويښېږي؛ تر ګهيځه سم خوب نه ورځي. ټول همدا يې په ذهن کې ګرځي. نه يې پرېږدي. همدې ته د «خنّاس» وسوسې وايي.

د وسوسې فعل سربېره پر دې سورة، په دوو نورو سورتونو کې شيطان ته «فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ...» [اعراف۲۰(۷:۲۰)] او «فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ...» [طه۱۲۰(۲۰:۱۲۰)]، او د «ق» په سورة کې د انسان نفس ته نسبت ورکړل شوی دی «وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ...»

(c) ketabton.com: The Digital Library

[ق۱٦(۵۰:۱٦)]، چې البته دا هم د شيطان القاء ده نو کېدی شي وسوسه هم د انسان په نفس کې د شيطان سينګاروني او لمسوني او غولوونکې وعدې وګڼل شي چې هغه له توحيدي [مثلث: ربوبيّت، ملوکيّت، او الوهيّت] پناهځای څخه د دنيايي معبودانو، اربابانو او مالکانو لور ته سوق کوي.

د «وسواس الخناس» د مطلب تر پوهېدو وروسته اوس په دې خبره غور کول اړين دي چې له دې شره د پناه غوښتلو مطلب څه دی؟ له دې څخه خو يو مطلب دادی چې د پناه غوښتلو والا پخپله ددې له شره د خدای دُرشل کې پناه غواړي، يعنې له دې شره چې هغه کله هم پخپل زړه کې وسوسه وانچوي. دويم مطلب دادی چې د الله په لار کې د بلنې او دعوت کوونکې پرخلاف که کوم څوک د خلکو په زړونو کې وسوسې اچوي او دا يې خپله دنده ګرځولې وي، د حق بلونکی د هغه له شره خدای ته پناه وړي، او د حق بلونکي ته نه ښايي چې هر وسوسه ګر پسې وګرځي او د خپلې بلنې دفاع وکړي بلکې دا بسنه کوي چې د وسوسه ګر د وسوسو له شره خدای ته پناه يوسې او خپله بلنه وغځوي او ادامه ورته ورکړي. په قرآن کې حق ته د بلونکي په اړه راغلي دي «وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ» [اعراف۲۰۰(۷:۲۰۰) او فصلت۳٦(۴۱:۳٦)] او هر مهال چې [له جاهلانو سره په مقابله کې] شيطاني لمسونه [د ورته مقابلې په توګه] پر تا غلبه وکړي، نو الله ته پناه يوسه چې بېشکه هغه پوه اورېدونکی دی.

همدا راز وويني قرآن متقي انسانان څه ډول ستايي: «إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَواْ إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ...» پرهېزګاران هغه مهال چې وسوسه يې له سره ګردچاپېره طواف کوي مثلاً يو شيطاني تصميم او ويلاړ يې په سر کې راګرځي، «...تَذَكَّرُواْ...» خدای ته پناه وړي او هغه يادوي او يو ذکر يې وايي او خدای ته پاملرنه کوي «...فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ.» [اعراف۲۰۱(۷:۲۰۱)] هاغه مهال نابېره بينا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي. وايي کله چې پرهېزگار مؤمن پسې وسوسه راځي، تل خپل ځان ته تلقين کوي او يوه خدايي، اخلاقي او ديني مسئله ځان ته رايادوي چې وسوسه يې له سره لاس واخلي. موږ د هاغه څيز له شره چې زمينه يې زموږ په دننه کې ده، خو بيروني عامل لري، چې هغه شيطان دی او تحريک کوي، لمسونه کوي؛ يعنې بيروني عامل چې وسوسه کوي او ناڅرگند دی، خنّاس دی او معلوم او ځانگړی نه دی، په څه ډول بايد ترې خلاص شو. دا وسوسه گر خارجي وجود نلري چې هغه ووينم او ووايم له ما لاس واخله او د خدای لپاره ما پرېږده. ناڅرگند دی؛ دننني دی؛ پيچيده دی؛ نابره څرگندېږي او د انسان زړه کې وسوسه اچوي: الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ. هغه عامل چې د خلکو په سينو کې دی او هغوی ته وسوسه کوي.

د صدر يا صدور اصطلاح، په ټولو۴۴ موردونو کې چې [مستقل يا له ضميرونو سره] په قرآن کې راغلي ده، مجازي معنا لري او نشي کېدی د هغه نسبت د سينې قفسې ته ورکړل شي. د انسان صدر، د هغه همدا روحي ظرفيت دی چې د قرآن په تعبير، [ضيق صدر يا سعه صدر] تنگ ليدی يا د پراخ ليد لرونکی کېږي «أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ» [انشراح۱(۹۴:۱)]، «وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ» [حجر۹۷(۱۵:۹۷)] او داسې نور موردونه، شفا مومي «...وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ» [توبه۱۴(۹:۱۴)]، «...وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ...» [يونس۵۷(۱۰:۵۷)]، او مرضونه لکه: ويره «لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ...» [حشر۱۳(۵۹:۱۳)]، کبر «...أَتَاهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ...» [غافر۵۶(۴۰:۵۶)]، نياز «...وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً...» [حشر۹(۵۹:۹)]، پټچاري «وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ» [نمل ۷۴ (۲۷:۷۴)]، «يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ» [غافر۱۹(۴۰:۱۹)] او داسې نور.. دښمني«وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ...» [اعراف۴۳(۷:۴۳)]،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او شيطان پکې ننوځي «الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ» [ناس۵(۱۱۴:۵)]، خدای تعالی سينې ازمايي «...وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِ...» [آل عمران۱۵۴(۳:۱۵۴)] او خپل آيتونه په هغې کې نناسي «بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ ...» [عنکبوت ۴۹ (۲۹:۴۹)] او .... په دې ترڅ کې ۱۲ ځلې په قرآن کې د سينو پر ذات د خدای پر عليم والي ټينګار شوی دی «...وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ».

دا وسوسه څه ډول ده؟ کوم کسان وسوسه ګر دي؟ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ.

د جن او ناس له ډلې ګډل کېږي. د آدميانو اصلي نوم «ناس» دی، چې يوازې همدا د هغه د نورو نومونو [بنی آدم، بشر، بريّه، انس او انسان] له مجموعې څخه کابو دوه برابره په قرآن کې تکرار شوی دی [کابو ۲۴۳ ځله]، ناس عام عنوان دی، لکه «مردم» په فارسي ژبه کې، يا «قوم» په عربي ژبه کې، يا «خلک او ولس» په پښتو ژبه کې. په قرآن کې ۱۹ ځلې د «يَا أَيُّهَا النَّاس» خطاب راغلی دی. يعنې ای خلکو، چې په مجموع کې عرب، عجم، ترک او فارس، افغان او هندي او شرقي او غربي .... ټول رانغاړي.

«ناس» له «انسان» [او انس] سره توپير لري؛ ناس د «نَوَسَ» له ريښې او انسان د «اَنَسَ» له ريښې دی. د نَوَسَ په کليمه کې نوسان يعنې تحرک او پويايې او خوځښت او غورځنګ نغښتی او پټ دی؛ دې موجود له ډېر پخوا [له زرګونو کلونو] راهيسې، غرونه او دښتې او سيندونه او دريابونه وهلي دي او توانېدلي دي، ټولو لويو وچو ته لېږدېدنه او مهاجرت وکړي او له همدې ځيرنې، څېړنې، لټې او هڅې په توسه د ځمکې له اتموسفېره خارج شوی او افلاک ته يې سر رسېدلی دی!

خو د انسان [او اِنس] کليمه له اُنس نېولو سره له يوې کورنۍ ده، اُنس او الفت، احساسات او عواطف او آشنايي ته لېوالتيا او ټولنيز ژوند او پخپلو کې د يو بل شاوخوا ته راټولېدل او خبرې اترې او وينا کول د انسان له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړتياو دي «...وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ...» [احزاب۵۳(۳۳:۵۳)] «بلکې هر مهال چې و غوښتل شوئ ورننوځئ او کله مو چې غذا وخوړله خپاره شئ او په خبرو اترو مه بوختېږئ؛ چې [ستاسو دا چلن] پيغمبر ځوروي»، «...لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا...» [نور۲۷(۲۴:۲۷)]، [هيڅ] کورته بې له خپله کوره [نابېره] مه ننوځئ، مګر دا چې پيژندنه وکړئ [ترڅو سه راغلاست درته ووايي] او د کور اهل ته سلام وکړئ. د ناس په کليمه کې، د آدمي ټولنيز هويت او ځانګړتيا او د انسان په کليمه کې، د هغه جسمي او روحي جوړښت او خپلواک فردي شخصيت، مثبت يا منفي، تر نظر لاندې دی. ناس او انسان متقابلې کليمې لري؛ «ناس» تل د «جِنّه» او انسان تل د «جانّ» په مقابل کې راغلی دی. لکه: «خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ. وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ.» [رحمن۱۴(۵۵:۱۴) او ۱۵]. انسان يې [په کوزه ګرۍ او خاورين لوښو جوړونه کې کارېدونکي] کودرې په څېر له وچې ختې څخه وپنځوه، او جن يې د اور له ګډولې [او ترکيب] [= خالصه انرژي – بې لوګي اور].

ويل کېږي جانّ د جن جمع دی چې پر يو ډول ناپېژاندی، پردېوالي او نامأنوسوالي دلالت کوي، په زړه پورې دا چې په قرآن کې يې مار او اژدها (ښامار) هم [د موسی د عصا په بدلېدو کې] «جانّ» نومولې چې د هغه له پټ، ناغوښتي او ډارووونکي شتون څخه يو انځور دی. [نمل۱۰(۲۷:۱۰)، قصص۳۱(۲۸:۳۱)].

پوهېږو د جن په اړه له پخوانيو زمانو ويل کېږي پټ موجودات دي چې په سترګو نه ليدل کېږي. نه پوهېږم آيا تر اوسه مو داسې کوم څيز تجربه کړی دی چې کوم جن تاسو وسوسه او تحريک کړي؟ کوم جن موږ وسوسه کوي؟ څه ډول جن؟ د ناس نمونې او ډولونه مو ډېر ليدلي دي، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جن څنګه؟ په دې لفظونو «جن» او «ناس» کې بايد د هغوی لغوي معنا ته پاملرنه وکړو نه د هغوی مصداق ته، «جن» په قرآن کې د هر څيز نوم دی چې پټ او مخفي او ناپېژندلی وي.

ساری يې دا دی چې قرآن وايي تاسو ټول د خپلو مېندو په ګېډه کې جن واست: «... وَإِذْ أَنتُمْ أَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ ...» [نجم۳۲(۵۳:۳۲)] تاسو ټول بنيآدمان د خپلو مېندو په ګېډو کې اجنه واست. يعنې څه؟ مور جن ولو؟ جن يعنې مخفي، او پټ، پنهان او ناڅرګند. آيا هغه موجود ته چې د مور په رحم کې دی «جنين» نه ويل کېږي؟ «جنين» يعنې هر پټ او ناڅرګند څيز. موږ ټول د خپلو مېندو په رحم کې اجنه ولو، پټ ولو. قرآن وايي کله چې شپه کېږي، هر څيز جن کوي. شپه هر څيز جن کوي. يعنې څه؟ «فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ...» [انعام۷۶(۶:۷۶)] کله چې شپې ټول څيزونه پر ابراهيم جِن کړل، هغه يو ستوری وليد. باغ ته «جنت» وايي، ولې؟ چون د خاورې مخ له چمن او شنيلي سره پوښل شوی دی. ليوني ته «مجنون» وايي، چون عقل يې پوښل شوی دی. ډال [سپر] ته «جُنَّة» وايي، ددې لپاره چې سپاهي د هغه تر شا پټېږي. ددې کليمې مشتقات چې ووينو، يو ډول په هغوی کې د پټېدنې او نا څرګندېدنې معنا نغښتې ده.

په دنيا کې ډېری له څيزونو زموږ لپاره پټ دي او له دې ليده جن ګڼل کېږي. قرآن په ځلونو پرديو او نابلدو انسانانو ته جن ويلی دی. عربانو ته وايي چې تاسو دا قرآن چې پيغمبر يې تاسو ته وايي نه منئ او باور پرې نه کوئ، خو يوه ډله له جن راغلل او قرآن يې واورېده او خپل قوم ته يې وويل چې وروسته له توراته يو کتاب راغلی او موږ پرې ايمان راوړی:

«وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ. قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ... يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذُنُوبِكُمْ...» [احقاف۲۹(۴۶:۲۹) تر ۳۱]. «او [در ياد کړه] هغه مهال چې خو تنه له جنّيانو [=نا پېژاندي خلک] مو تاته متوجه کړل چې قرآن واوري! نو چون د هغه [د خدای د رسول او د قرآن د تلاوت] په وړاندې حاضر شول، [يو بل ته يې] وويل: چوپ اوسئ [=سکوت!] نو چون [د قرآن تلاوت] پای ته ورسېد، د خپل قوم لور ته له آګاهۍ ورکولو [هوډ او انګېزو] سره ستانه شول.. ويې ويل: ای زموږ قومه [= وطنداړانو]، موږ يو کتاب ته غوږ ونيو چې له موسی وروسته نازل شوی او د مخکينيو کتابونو تصديق کوونکی [=ادامه ورکوونکی] دی .... ای زموږ قومه، [تاسو هم] د خدای [پر لور] د بلونکي [بلنه] ومنئ، او پر هغه ايمان راوړئ چې [خدای] ستاسو له ګناهو تېر شي [= اغېزې او پايلې يې لېرې کړي] ....». او همدا راز «قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا. يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا. وَأَنَّهُ تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا.» [جن۱(۷۲:۱)تر۳]. [ای پيغامبره] ووايه: ماته وحی شوې ده چې [په رښتيا، نه خيالي] خو کسانو [د عربو له ژبې او فرهنګ سره] له پرديو څخه [د قرآن خبرو ته] غوږ کېښود او هاغه مهال يې [خپل قوم ته] وويل: موږ هېښونکې لوستونی [وينا او مطلب] اورېدلی دی، چې د ودې [= پرمختګ او کمال] پر لور رهبري کوي، چې پر هغه مو ايمان راوړ او هيڅکله کوم څوک د خپل پالونکي څښتن سره شريک نه نيسو. او [موږ مومنلې ده چې] په جوته توګه زموږ د پالونکي څښتن برم او شان له دې ډېر ستر دی [او] څوک يې مېرمن او زوی نه دی نيولی.

دا کوم جنيان ول؟ چې وايي خپل قوم ته ولاړل او داسې يې وويل. «قوم» يعنې خلک، انسانان؛ د تورات کتاب او قرآن خو د غير انسانانو کتاب نه دی.

په قرآن کريم کې په ځلونو د مخالفينو له قوله راغلي دي چې ولې خدای د انسان پر ځای کومه پرښته زموږ د هدايت لپاره نه ده رالېږلې؟ او ځواب ورکوي چې که د ځمکې پر مخ پرښتو ژوند کولی، دوی ته به له پرښتو او د هغوی له جنسه پيغمبر لېږل کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

«قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا» [اسراء۹۵(۱۷:۹۵)]. «ووايه: که په ځمکه کې پرښتې واى چې [لکه د آدميانو په څېر يې] هوسا او ډاډه ګرځېدنه – اوسېدنه کوله [= عادي ژوند يې درلودى]، هرومرو به مو هغوى ته کومه پرښته له آسمانه [د استازي په توګه] لېږله.»؛ دا کتاب د انسانانو لپاره دى؛ په هغه کې احکام دي؛ د جهاد احکام دي، د عبادت حکمونه دي، د غسل او تيمم په څېر يو لړ حکمونه په هغه کې راغلي دي، نو تيمم او غسل خو د جنيانو [پيريانو] په درد نه لګي. دا کتاب د انسانانو کتاب دى، نه د غير مادي او ناڅرګندو موجوداتو.

نو، څرګندېږي چې جن بايد وصف وګڼل شي نه موصوف. جن لکه د ښکلا او کرغېړنتوب په څېر صفت دى؛ پخپله ښکلا يا کرغېړنتوب خو نفساً خارجي وجود نلري، بلکې ښکلي او کرغېړن دي چې شتون لري. ډېر څيزونه کېدى شي ښکلي وي؛ ګل ښکلى دى، يا مثلاً يوه منظره ښکلې ده، يو کور ښکلى دى، سړى ښکلى دى؟ د ښکلي مصاديق او موصوفات مختلف دي او وجود لري، خو ښکلا په غير د هغه له مصاديقو شتون نلري. «جنّ» هم وصف دى. ډېر څيزونه کېدى شي له موږ څخه پټ وي. مثلاً هر څيز چې موږ پر هغه علم نلرو له موږ پټ دى، مثلاً ميکروب زموږ د پخوانيو لپاره جن وو. پرښتې زموږ لپاره جن دي. ډېرى له موجوداتو، چې ښايي په نورو کُرّو کې وي پر موږ جن دي. له پيغمبر(ص) پوښتي؛ جن څه ډول دي، وايي هغوى درې طايفې دي؛ لومړى لکه د بادونو په څېر. چون باد يې نشو کولى ووينې. او په هاغه مهال کې خو يې انرژي او د جاذبې ځواک او نور ځواکونه نه پېژندل. پيغمبر په تېوليزه توګه وفرمايل «جن»ـونه درې ډلې دي. يوه ډله لکه د بادونو په څېر،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويمه ډله لکه حشاشات الأرض هاغه موجودات چې د ځمکې لاندې دي؛ د ځمکې په ژورو او کندو کې دي او هغوی نه وينئ.

موسی چې خپله امسا [عصا] اچوي، قرآن وايي لکه د جن په څېر وه: «..كَأَنَّهَا جَانٌّ..» [نمل۱۰(۲۷:۱۰)] د حضرت موسی د امسا په اړه فرمايي؛ جن شوه. څنگه يو جن؟ يعنې د مار په څېر شو. لکه ددې په څېر چې گواکې د موسی په امسا کې مار پټ شوی دی. دريم هاغه خلک دي چې تاسو يې نه پېژنئ، تاسو ورسره نابلد ياست د هاغو «جنيان»ـو په اړه، چې قرآن يې واورېد، هم ترې همدا مقصد دی چې هغوی لکه د ځان په څېر وگڼئ. هغوی هم په ژوند کې حساب او کتاب لري، شريعت لري، يعنې هم ستاسو په څېر انسانان دي خو ستاسو لپاره پردي دي او تاسو هغوی نه پېژنئ. هغوی ستاسو لپاره جن دي. په هاغه زمانه کې دوی له خپل ښار او ټاټوبي خبر درلود او پر دې دوی نه پوهېدل چې نور ځايونه هم لکه آمريکا او استراليا او اروپا او داسې نور هم شتون لري او انسانان هم هلته شته او ژوند کوي. دا ټول د هغوی لپاره جن ول.

«انسان» د آدمي د نوع پر ذاتي ځانگړتياو او «اِنس» د هغه پر فرد دلالت کوي او په قرآن کې د «اِنس» کليمه ۱۴ ځلې د «جن» [د جان مفرد] په مقابل کې راغلې ده. ناس خلک دي او جِنّه پر پرديتوب يا ناپېژندل شوو موجوداتو او عواملو دلالت کوي. د پيغمبرانو منکرانو هغوی ساحر، کاهن او مجنون، او د اسلام د پيغمبر هم مهالو م شرکينو هم هغه جن وهلی او مجنون نوماوه، مقصد يې دا وو چې خبرې يې د خلکو د خبرو له جنسه نه دي، بلکې ديو او دَد او پيری او ناپېژاندو موجوداتو يې په روح کې حلول کړی دی. [مؤمنون۲۵ (۲۳:۲۵) او ۷۰(۲۳:۷۰)، سبا۸ (۳۴:۸)]. خو خدای تعالی ورته ځواب ورکوي: آيا اند نه کوي چې د هغوی په هم کلام ملگري کې هيڅ گډوډي او بې سدي نشته او هغه له څرگند خبرداروونکي پرته نه دی [اعراف۱۸۴(۷:۱۸۴) او سبا۴۶(۳۴:۴۶)] – «أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ».

(c) ketabton.com: The Digital Library

په «جِنّه» کليمه کې د وهمونو او خيالونو پر بنسټ عقيدې او باورونه هم شاملېږي؛ مشرکينو له همدغو بې بنسټو عقيدو او باورونو سره د خدای او د هاغو تر منځ چې نمانځل يې [له بتانو نيولي تر طاغوتان او فرعونان]، يو نسبت ټينګوه او هغوی يې د خدای سيوری، د خدای واسطه، د خدای زوی او ....ګڼل: - «وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ».[صافات١٥٨(٣٧:١٥٨)]. « او هغوی د خدای او جنيانو [=د عالم ناپېژندل شوو ځيزونو، پرښتو] تر منځ د کومې خپلوی [او نسب په اړيکو] قايل شوي، په داسې حال کې چې جنيان ښه پوه دي چې [په قيامت کې] احضار به شي.».

په لنډه توګه ويلی شو: «ناس» د «جنّه» په وړاندې، «انس» د «جن» په وړاندې او «انسان» د «جانّ» په مقابل کې دی.

البته د جن په اړه مفصل بحث اړين دی چې د قرآن په آيتونو کې له تحقيق او څېړنې ځرګندېدی شي، چې البته په خپل ځای کې ورته نغوته شوې، د اوس لپاره په همدې بسنه کوو.

په هر صورت کې، موږ خدای ته پناه وړو د هاغو وسوسو له شره چې دوه ډولې دي چې ځينې يې له موږ پټې او ناځرګندې دي او عاملونه او لاملونه يې نه پېژنو او ځينې يې پېژنو. په پخوا مهال کې نه پوهېدل د ساري په توګه که کوم وګړی به په غم، خپګان، انديښنو او اروايي کړاو اخته کېده، ويل يې ماليخوليا يې پيدا کړې يا «جنّي» [پيرياني] شوی دی او په همدې ډول هغه ته به يې ځينې نسبتونه ورکول. يا که مثلاً کومه ميندواره ښځه به د حمل د وضع کولو پر موقع، او په اصطلاح د لنګون پر مهال، مړه کېده، ويل يې: «آل» چې د ډاروونکې ښځې په بڼه يو ديو دی، هغه وژلې ده. د چار په

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعيت نه پوهېدل چې څه پېښه شوې ده، يو لړ خيزونه يې په خپل خيال جوړول. نو، ټل يو لړ خيزونه دي چې موږ ته ناڅرګند او پټ دي؛ نه پوهېږو له کوم ځايه دي او لامل يې څه څيز دی. د ساري په توګه ولې پلانکی سړی تر دې کچې عصبي حالتونه لري؛ ولې عقده يې دی، ولې دا پېچلتياوې لري. نه پوهېږو ريښه يې څه څيز دی او څه ډول ده. ځينې يې چې البته څرګند او ځانګړي دي پېژنو. «ناس» هم د هاغو څيزونو په ګڼه او رديف کې راځي چې مأنوس دي او زموږ لپاره روښانه دي او موږ له هغه آګاه يو؛ د هغه بر لامل پوهېږو او هغه پېژنو؛ لکه ميکروب چې پرې پوهېږو څه څيز دی؛ لکه څنګه چې طبيب او درملګر هم د هغه د له منځه وړلو لار او د بيمارۍ په درمل پوهېږي، که هغه جسمي بيماري وي، او که روحي وي.

قرآن له داسې دوو سورتونو سره پای رسېږي او ختمېږي چې له موږ څخه بيروني شرونو او هاغه شرونه چې په موږ کې دننه دي او زمينه يې په خپل ځان کې لرو. په هر دواړو سورتونو کې يې هم زموږ پناه ورکوونکی د رب په نوم ياد کړی دی:

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ. او قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ.

انشاءالله خدای تعالی دې موږ ته توفيق راکړي چې دهغه د«ربوبيت» او «ملوکيت» او«الوهيت» په پناه کې وکولی شو په خالصانه توګه بنده ګي وکړو.

لويه خدايه! موږ دډغو وسوسه ګرانو او د ټولو «وسواس الخناس» له شره وساته!

پالونکی څښتنه! د دښمنانو دامونه سخت او پېچلي دي، او دښمن ويښ دی، او نقشې يې پټې او ناڅرګندې دي، او ستا له لطف پرته نجات ناشونی دی.

صدق الله العليّ العظيم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه: ددې تشرېح د لیکلو پر مهال لاندینیو سرچینو ته هم مراجعه شوې ده:

١ ــ نظم قرآن ــ د عبدالعلي بازرگان لیکنه
٢ ــ آشنايي با قرآن ــ د مرتضی مطهري لیکنه
٣ ــ في ظلال القرآن ــ د سید قطب لیکنه
۴ ــ تفهیم القرآن ــ د مولانا سید ابوالاعلی مودودي لیکنه
۵ ــ تدبر قرآن ــ د مولانا امین احسن اصلاحي لیکنه
٦ ــ قرآن حکیم [ترجمه و توضیحات فارسي] ــ عبدالعلي بازرگان
٧ ــ المیزان في تفسیرالقرآن ــ د سید محمدحسین طباطبائي لیکنه
٨ ــ کابلي تفسیر [قرآن کریم ترجمه او تفسیر ــ مولانا محمود الحسن دیوبندي او علامه شبیراحمد عثماني] پښتو کوونکي : د عالمانو یوه ډله
٩ ــ پرتوی از قرآن ــ د سید محمود طالقاني لیکنه
١٠ ــ تفسیر نمونه ــ د آیت الله مکارم شیرازي او د ورسره علماو د پلاوي لیکنه
١١ ــ تفسیر نور ــ د مصطفی خرمدل لیکنه
١٢ ــ تابشي از قرآن ــ د سید ابوالفضل ابن الرضا برقعي قمي لیکنه
١٣ ــ تفسیر باران ــ د دوکتور مهدي خُدّامیان آراني لیکنه
١۴ ــ ترجمه تفسیر طبري ــ د حبیب یغمائی په اهتمام او تصحیح
١۵ ــ تفسیر ابن کثیر ــ [حافظ عمادالدین ابوالفدا اسمعیل بن عمر ابن کثیر الدمشقي] اردو ته ژباړه : مولا محمد جوناګړهي
١٦ ــ معارف القرآن ــ د مولانا مفتي محمد شفیع لیکنه
١٧ ــ تفسیر مصباحین (اردو) ترجمه و شرح تفسیر جلالین ــ لیکونکي : جلال الدین محلي او جلال الدین سیوطي ــ اردو ته ژباړه او شرح: محمد لیاقت علي رضوي
١٨ ــ تفسیر کمالین د جلالین تفسیر اردو شرح د : مولانا محمد نعیم دیوبندی
١٩ ــ د قرآن عظیم الشان پښتو ژباړه ــ مولوي قیام الدین کشاف
٢٠ ــ عزیزالتفاسیر ــ د قرآن کریم پښتو ترجمه او تفسیر ــ مولوي سلطان عزیز (عزیز)
٢١ ــ صفوة‌التفاسیر ــ د محمدعلي الصابوني لیکنه ــ ژباړونکی: مولوي شمس الله کمال زاده
٢٢ ــ د قرآن پلوشې ــ د ګلب الدین حکمتیار لیکنه
٢٣ ــ تفسیر دیوبندي ــ د مولوي عبدالحنان لیکنه
٢۴ ــ حکمة القرآن ــ د مولوي امین الله پېښاوری لیکنه
٢۵ ــ تفسیر ایوبي حنفي ــ د مولانا محمد عبیدالله ایوبي لیکنه
٢٦ ــ تفسیر احسن الکلام ــ د مولوي عبدالسلام رستمي لیکنه
٢٧ ــ قرآن کریم په پښتو ــ د اجرالدین اقبال ژباړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۸ـ شرحي بر سوره هاى قرآن ـ عبدالعلي بازرگان ـ د عبدالعلي بازرگان وېب پاڼه [bazargan.com]

۲۹ ـ تفسير روح القرآن ـ مؤلف ډاکتر مولانا محمد اسلم صديقي.

۳۰ ـ د قرآن ټکی په ټکی او روانه ترجمه ـ مولوي جانباز سرفراز.

۳۱ ـ روح المعاني فی تفسيرالقرآن العظيم والسبع المثانی ـ العلامه ابی الفضل شهاب الدين محمودالالوسی البغدادي.

۳۲ ـ تفسير جواهرالقرآن ـ مولانا حسين علي.

۳۳ ـ تفسير روح البيان ـ شيخ اسماعيل حقی البروسوی.

۳۴ ـ «کنزالايمان او تفسير نورالعرفان»ترجمه احمد رضاخان بريلوي، تفسير احمد يارخان نعيمي.

۳۵ ـ کشف الاسرار و عُدة الابرار ـ [د قرآنکريم ادبي او عرفاني تفسير] خواجه عبدالله انصاري.

۳٦ ـ د قرآن رڼا [د قرآن پښتو معنا او لنډ تفسير] مولوی محمد ظاهر اسدالله مکي.

۳۷ ـ تفسير الفخرالرّازی المشهور بالتفسيرالکبير و مفاتيح الغيب، امام محمد الرازی فخرالدين.

۳۸ ـ التّفسيرالمبين ـ دوکتور عبد الرحمن بن حسن النّفيسه.

۳۹ ـ تفسير قرطبی ـ محمد بن احمد بن ابوبکر قرطبي، ترجمه اردو: پيرمحمد کرم شاه.

۴۰ ـ المفصل في تفسيرالقرآن الکريم ـ المشهور بتفسيرالجلالين ـ للامام جلال الدّين المحليّ والامَام جلال الدِّين السّيُوطيّ.

۴۱ ـ «سير تحوّل قرآن» ـ مهندس مهدي بازرگان.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library